

Woonmilieus Haaglanden

ruimtelijke ordeningsprincipes

psychologische beleving

SmartCityStudio

Eyckveld Office for environmental psychology + architecture.

januari 2015

De (mis)maakbare samenleving

Sociale effecten van ruimtelijke keuzes

De samenleving is volgens de huidige opinie niet maakbaar, maar hij is duidelijk wel 'mismaakbaar'. Keuzes in stedenbouw en architectuur kunnen menselijke behoeften aan bijvoorbeeld controle, afwisseling en sociale interactie zodanig tegenwerken dat een duurzaam gewaardeerde, sociaal functionerend leefomgeving op voorhand wordt uitgesloten.

Een niet te verwaarlozen deel van het succes en falen van buurten en wijken ligt besloten in de manier waarop de ruimtelijke keuzes rekening houden met de sociaal-psychologische behoeften. Elk woonmilieu speelt op een andere manier in op deze behoeften.

Het woonmilieu is het product dat wordt gevraagd.

De provincie Zuid-Holland ook verlangt van gemeenten dat zij het aanbod van woonmilieus op de vraag afstemmen. Dit is belangrijk om een aantrekkelijk vestigingsklimaat te creëren en de agglomeratiekracht en concurrentiepositie van de regio te versterken. Mensen zoeken immers geen woning sec, maar een woning in een bepaalde setting die hen aanspreekt. Het woonmilieu is het product dat wordt gevraagd en gekocht. Het gevraagde woonmilieu is daarom ook het product dat moet worden geleverd als de gemeenten een aantrekkelijk vestigingsklimaat wil bieden.

Met de steen van Rosetta hebben we de woonmilieus gezamenlijk gedefinieerd en het aanbod in kaart gebracht. Met de Grote WoonTest Haaglanden is de vraag er tegenover gezet. Er blijkt vooral een tekort aan centrum-stedelijke, dorpse en rustig stedelijke woonmilieus. Streven is nu het aanbod van woonmilieus af te stemmen op deze vraag.

Beleidsstapeling versus productontwerp

Gemeenten willen stedelijke omgevingen bouwen waar vraag naar is, maar met de huidige praktijk van beleidsstapeling is het moeilijk in die behoefte te voorzien. Mobiliteit (doorstroming, straatpatroon en profiel), economie (functiemenging) en milieu (contouren en uitstoot) zijn momenteel meer bepalend voor de 'Urban form', dan de vraag van de consument. Voor de rustig en levendig stedelijke en centrumdorpse woonmilieus zal er vanuit het beoogde eindproduct terug moeten worden geredeneerd naar de benodigde sectorale ingrediënten. Sectorale regels en normen zullen tegen elkaar moeten worden afgewogen om de gevraagde stedelijkheid (betaalbaar) te kunnen realiseren.

Handreiking: woonmilieus ontleed

Om de gevraagde woonmilieus aan te bieden moeten gerichte ruimtelijke keuzes worden gemaakt. De ordeningsprincipes die ten grondslag liggen aan elk woonmilieu, moeten op een specifieke manier worden toegepast om een gewenste 'Urban form' te realiseren. In deze handreiking worden toepassingen van ordeningsprincipes ontleed en wordt aangegeven welke belevingseffecten door die toepassingen kunnen worden veroorzaakt. Per woonmilieu worden de volgende ordeningsprincipes en primaire sociaal-psychologische basisbehoeften behandeld:

<i>ordeningsprincipes</i>	<i>basisbehoeften</i>
ontsluiting	controle (aanpasbaarheid)
verkaveling	sociale veiligheid
bebouwingstype	sociale relaties
architectuur	afwisseling
functiemenging	identiteit
openbare ruimte	leesbaarheid

Bij bouw van nieuwe buurten of bij herstructurering van oude, helpt deze handreiking om inzicht te geven hoe het woonmilieu moet worden opgebouwd om het gewenste eindproduct op te leveren. Daarmee biedt deze handreiking argumenten om ruimtelijke keuzes te onderbouwen en aan die keuzes vast te houden. Willen we de stedelijke en dorpse leefomgevingen bouwen waar nu een tekort aan is, dan moeten ontwerpers, beleidsmakers en beslissers oog hebben voor de vraag en voor het effect van de ruimtelijke keuzes op de voorziening van de primaire sociaal-psychologische basisbehoeften. Als met deze behoeften rekening wordt gehouden is de samenleving mogelijk een stuk maakbaarder dan nu wordt vermoed.

Inhoudsopgave

Steen van Rosetta Haaglanden	6
Ruimtelijke ordeningsprincipes	9
Psychologische beleving	
Vergelijking van een aantal woonmilieus ordeningsprincipes geschetst	10
Psychologische beleving: basisbehoeften	12
Woonmilieus	
Grootstedelijk	18
Stedelijk	26
Suburbaan	46
Dorps	64
Landelijk	74
Living Labs	77
Tips en trucs uit referentieprojecten	82
Bijlage psychologische beleving zes belevingsfacetten	85
Colofon	96

Steen van Rosetta Haaglanden

Woonmilieus in de regio Haaglanden op basis van gesprekken met 9 gemeenten

Woonmilieu

Ruimtelijke kenmerken

Grootstedelijk

Centrum	Thematisch
---------	------------

Bereikbaar met veel modaliteiten Unieke voorzieningen nabij	Bereikbaar met veel modaliteiten Een cluster met een specifiek thematisch programma, zoals kantoren, hoger onderwijs of leisure/ recreatie Gebruik seizoensgebonden of tijdsgebonden: kantoor tijden, lestijden Specifieke, functiegerelateerde voorzieningen. Veel gestapelde woonvormen Gebouwd parkeren Parken, plantsoenen en pleinen Specifieke, markante gebouwen en diversiteit in architectuur.
24 uur per dag mensen op straat	Veel gestapelde woonvormen Gebouwd parkeren Veel atria
Mix van bedrijvigheid, winkels en publieke voorzieningen	Generieke gebouwen en vaker uniformiteit in de architectuur.
Veel gestapelde woonvormen Gebouwd parkeren Parken, plantsoenen en pleinen Specifieke, markante gebouwen en diversiteit in architectuur.	Wonen onderschikt aan thematisch programma Hoge dichtheid van gebouwen
winkels, werken, wonen	Minder bewoners, veel bezoekers
Hoge dichtheid van gebouwen	Alleen vindbaar in of rondom stedelijke of grootstedelijke gebieden
bewoners en veel bezoekers op straat	
In Nederland alleen in specifieke centrumgebieden in de grote steden	

Stedelijk

Levendig	Nieuw	Rustig	Exclusief
----------	-------	--------	-----------

Bereikbaar met veel modaliteiten Functiemix met groot % wonen	Bereikbaar met veel modaliteiten. Zowel zeer goede OV-verbinding naar het centrum als nabijheid van een uitvalsweg naar de snelweg	Bereikbaar met veel modaliteiten Op loopafstand van winkelstraat	Bereikbaar met veel modaliteiten Groene lanen, Historische grachten
Levendige straten Veel voetgangers en fietsers	Nieuwe stedelijk centrum in het regionale netwerk, of voormalig perifere uitbreidingswijken die zijn doorontwikkeld tot een nieuw stedelijk milieu met een eigen voorzieningencentrum.	Rustige straten	(kantoor)villa's, exclusieve detailhandel: traiteur, galerie, mode
Veel soorten winkels en bijzondere winkels	Hoge dichtheid van woningen en voorzieningen	Werken aan huis	Grachtenpanden of villa's aan het park of aan de plas.
Wonen boven winkels Groot % kleine woningen, veel appartementen Klein % eigen tuin Vaak vooroorlogse gebouwen Vaak aaneengesloten gebouwen met een duidelijke rooilijn	Voornamelijk gestapelde woningen. Vaak een naoorlogse uitleglocatie of hoogbouw en voorzieningen op knooppunten.	Veel boven-beneden-woningen. Stadswoningen Kleine privétuin of collectieve tuin/hof Vaak (omringd door) vooroorlogse bebouwing	Topsegment stedelijk wonen . Wonen op stand De beste buurt van de stad
Beperkte parkeerruimte in de straat, deels gebouwd parkeren	Behorend bij een stad van tenminste 65.000 inwoners	Beperkte parkeerruimte in de straat, deels gebouwd parkeren	Volwassen groen: stadspark, singel, bomenlaan
Pleinen, singels, plantsoenen Straten, boulevards en avenues.	Vaak veel open en ongedefinieerde ruimte. Veel verkeersruimte	Pleinen, singels, plantsoenen Vooral bewoners op straat	Woningen op eigen kavel of zeer ruime appartementen op een toplocatie
Bewoners en bezoekers op straat	parkeervelden en/of parkeergarages	Nabij centrum en tenminste 65.000 inwoners in de stad	Privéparkeergelegenheid
Nabij centrum en tenminste 65.000 inwoners in de stad			In Nederland boven de 800.000 euro Nabij stadscentrum

Voorbeelden van wijken

Wijnhavenkwartier Den Haag	Scheveningen Strand Beatrixkwartier Laakhaven	Delft binnenstad Zoetermeer centrum Stationsbuurt D-H Zeeheldenkwartier D-H Regentessekwartier D-H	Den Haag Zuid-West Den Haag Mariahoeve Delft Voorhof Leidschenhage Stationsgebied -in de Bogaard Rijswijk	Voorburg Noord Rustenburg Oostbroek D-H Bomenbuurt D-H Bomenbuurt Rijswijk Cromvliet Rijswijk Delft Olofsbuurt	Statenkwartier D-H Van Stolkpark D-H Oude Delft Delft Oud Voorburg
----------------------------	---	--	--	---	---

Suburbaan			Dorps			Landelijk
Gestapeld	Grondgebonden	Exclusief	Centrum Dorps	Lokaal	Suburbaan	
Bereikbaar met meerdere modaliteiten. Ondanks bereikbaarheid met O.V. vaak auto-georiënteerd. Soms een tram of metro in de buurt. Vaak een bus	Weinig modaliteiten Auto-georiënteerd	Topsegment suburbaan Wonen op stand	Een gegroeid milieu met vaak een historisch karakter of nog bestaande historisch artefact	Een gegroeid milieu met vaak een historisch karakter of nog bestaande historisch artefact	Suburbane wijk in een dorp nabij de dorpskern	Buiten wonen
Wederopbouw wijken en Stempelbuurten	Uitbreidingswijken van dorpen en steden, zoals VINEX-wijken Groei kernen Bloemkoolwijken	Lage dichtheid Veel groen: lanen, plantsoenen, singels	Stratenpatronen zijn gebaseerd op het onderliggend landschap of historische verbindingen; Dijken, terpen, linten	Stratenpatronen zijn gebaseerd op het onderliggend landschap of historische verbindingen; Dijken, terpen, linten	Direct verbonden met een gegroeid dorps lokaal of dorps centrum milieu	Vrijstaand
Veel appartementen (portiek) flats	Winkelcentrum in de wijk Basisvoorzieningen voor zorg en onderwijs	Bijzondere recreatieve voorz. (golfbaan, jachthaven, tennisclub)	Diverse architectuur bestaat naast elkaar	Diverse architectuur bestaat naast elkaar	Meer eenvormige architectuur dan het dorps lokale of dorps centrummilieu.	Uitzicht Omringd door open landschap
Veel openbaar groen Veel verkeersruimte Veel parkeervelden	Aan de rand van de stad Nabij recreatiegebieden	Parkeren op eigen kavel	Een oude dorpskern met meer voorzieningen dan alleen voor lokaal gebruik. Winklend bezoek uit de omliggende dorpen.	Compact Kleinschalig	Er is nog een duidelijke sociale dorpsstructuur die meerdere generaties bewoners met elkaar verbindt	Weinig voorzieningen
Winkelcentrum, ziekenhuis, middelbare school in de wijk Winkels voornamelijk voor eigen gebruik.	Veel rijtjeshuizen	Vrijstaande of zeer ruime rijwoningen	Inmiddels zijn hier vaak bekende winkelketens te vinden, zoals de V&D of H&M	Je eigen bakker	Vaak een uitbreiding gepland voor doorstroom of groei van eigen bewoners	Relatie met landschap Een duidelijke relatie met het agrarisch verleden
Met name monofunctioneel Aan de rand van stad of dorp	Klein % appartementen Parkeren voor de deur of op eigen kavel	Nabij of goed verbonden met buitengebied	Voor de omliggende kernen relatief goed bereikbaar	Ons-kent-ons Meerdere generaties van een familie wonen er	Ruimtelijke opzet verschild weinig van het suburbaan grondgebonden milieu. Sociaal wel een groot verschil	Ruimte voor hobby
Beperkt % tuinen Volwassen groen	Bijna iedereen een tuin	'Gouden randen' van de stad Villawijken	Auto-georiënteerd	Oud naast nieuw Wonen naast bedrijven Woningen met beperkt vloeroppervlak Mix van woningtypen	Vaak een uitbreiding gepland voor doorstroom of groei van eigen bewoners	Wonen in het groen
Na-oorlogse uitleglocatie (Nieuw) seniorenmilieu	Veel kleinschalig groen Veelal monofunctioneel Veel gezinnen	In Nederland boven de 800.000 euro	Wonen boven of nabij de winkels Oud naast nieuw Wonen naast bedrijven Woningen met beperkt vloeroppervlak	Weinig voorzieningen Matig bereikbaar Nabij open landschap Parkeren voor de deur of geclusterd	Soms een eigen sportpark Onderdeel van een dorps milieu niet groter dan 20.000 inwoners	Afgelegen en stil
Delft Buitenhof Meerzicht Oost Zoetermeer Voorburg-Midden Muziekbuurt Rijswijk Houtwijk Den Haag	Ypenburg Wateringseveld Oosterheem Seghwaert Tanthof Klapwijk	Vroondaal Vogelwijk Nieuw Wassenaar Vlietzone Voorburg Kerkpolder Delft	Naaldwijk centrum 'S Gravenzande centrum Leidschendam centrum Zoetermeer dorp Pijnacker dorp	Westlandse linten Monster Delfgauw Stompwijk Poeldijk	Pijnaker-Nootdorp Monster Naaldwijk 's Gravenzande	Duivenvoerde corridor Oude Leede Wassenaar Uithofpolder

Ruimtelijke ordeningsprincipes

Psychologische beleving

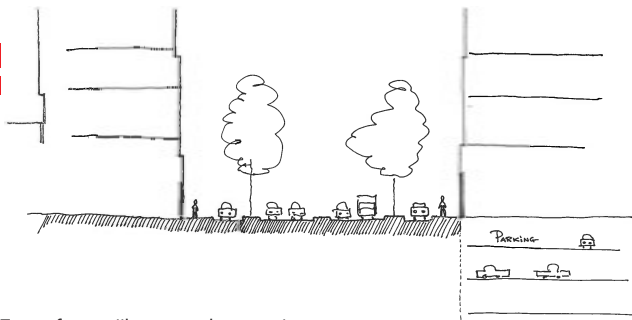
Vergelijking van een aantal woonmilieus ordeningsprincipes geschetst

Ontsluiting

Verkavelingstype

Grootstedelijk

Centrum

Twee of meer rijbanen, vaak toepassing van ventwegen
Betaald gebouwd en ondergronds

Stedelijk

Rustig

Niet meer dan twee rijbanen, vaak eenrichtingsverkeer
Langsparkeren op straat

Suburbaan

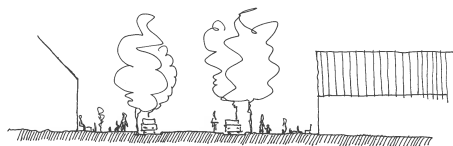
Gestapeld

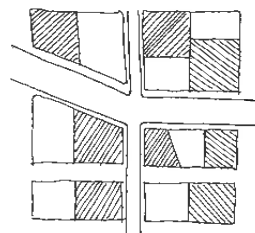
Vaak een 'wijkontsluitingsweg' met breed straatprofiel
Gescheiden rijbanen, fietspaden en wandelpaden

Dorps

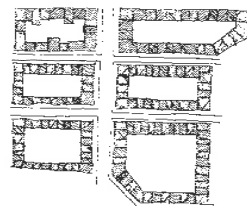
Lokaal

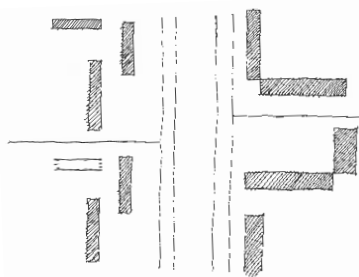
Smalle straten, vaak kronkelend, organisch
gegroeid, volgt landschappelijke patronen

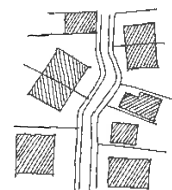
Blokverkaveling
Grote kavels voor grote gebouwen; minimaal 3.000m²

Blokverkaveling met veel variatie binnen de kavels, zowel
eengezinswoningen als boven-benedenwoningen

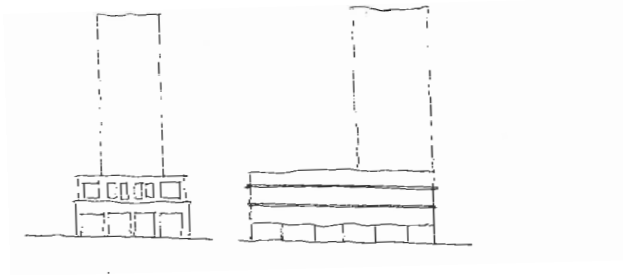
Strokenbouw, open en half-open bouwblokken
Grootschalige verkaveling

Losse verkaveling
Verschillende kavelmaten in breedte en lengte

Bebouwingstype

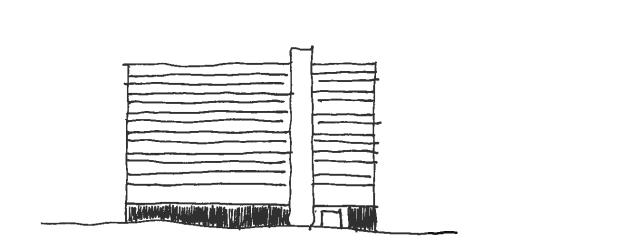
Functiemenging

Hoogbouw op een 'plint' grenzend aan de straat
of het autoluw voetgangersgebied

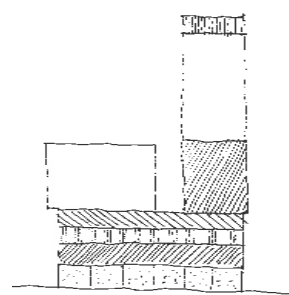
Boven-benedenwoningen of volledig pand per eigenaar
Beukmaat 5-8m
Bouwhoogte 3-5 verdiepingen

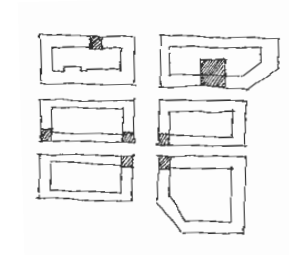
Gallerijflats, portiek-etage woningen
Veel blinde gevels aan de straat of een plint met bergingen

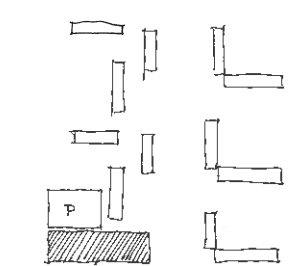
Bouwhoogte 1 à 2 verdiepingen met kap,
variatie in bouwhoogte en goothoogte

Veel functiemenging, wonen, werken, winkels en publieke voorzieningen
Verticale functiescheiding

Commerciële functies op de hoeken van de stedelijke
bouwblokken en in de winkelstraat

Functiescheiding, monofunctionele bouwblokken
Winkelcentrum nabij

Werken aan huis is mogelijk, vaak kleine bedrijven;
schildersbedrijven, timmerbedrijven, loodgieters

Grootstedelijk

Centrum

Stedelijk

Rustig

Suburbaan

Gestapeld

Dorps

Lokaal

Sociale veiligheid

Een gevoel van veiligheid is een basisbehoefte. Veiligheidsbeleving draait ruwweg om twee vragen: hoe groot is het risico dat ik hier slachtoffer word? En hoe groot is bij nood de kans op hulp? Belangrijke factoren in de fysieke omgeving zijn zichtbaarheid, duidelijkheid, toegankelijkheid en aantrekkelijkheid.

Zichtbaarheid

Zichtlijnen in het straatbeeld bieden de mogelijkheid tot anticipatie op een dreiging. Blinde vlekken en hoeken hebben een negatief effect op de veiligheidsbeleving. Niet alleen 'zien', maar ook 'gezien worden' is belangrijk. Aanwezigheid van anderen op straat geeft een veiliger gevoel, maar ook het zichtbaar zijn voor bewoners in aanliggende woningen. Dit wordt 'natuurlijke surveillance' genoemd. Zichtbaarheid heeft een directe band met ontsluiting, verkaveling en bebouwingstype.

Duidelijkheid

Een eenduidige zonering maakt duidelijk waar de openbare ruimte ophoudt en de private ruimte begint. Op plekken waar sprake is van een duidelijk (psychologisch) eigenaarschap voelen mensen zich veiliger, omdat dit plekken zijn die worden verzorgd en waar mensen over waken. Het helpt om de 'natuurlijke' grenzen van territorialiteit te verduidelijken. Duidelijkheid houdt direct verband met de definiëring van de openbare ruimte.

Bereikbaarheid

Het is belangrijk dat hulp een plek snel kan bereiken en dat er mogelijkheden zijn om (potentiële) dreigingen te ontlopen of om daarvoor te vluchten. Toegankelijkheid ligt ook in de mate van isolement van een wijk; zijn er stromen van mensen naast de bewoners? Die toegankelijkheid levert ook weer natuurlijke surveillance van omstanders op. Toegankelijkheid houdt vooral verband met ontsluiting van woning en wijk.

Aantrekkelijkheid

Veiligheidsbeleving komt voor een groot deel tot stand door sociale informatie (de normen en waarden) die een omgeving uitdraagt. Teken van gebrekkig onderhoud en verloedering hebben een negatief effect op de veiligheidsbeleving doordat niemand voor dergelijke plekken lijkt te zorgen en deze de (waargenomen) kans vergroten op criminaliteit ('broken window theory'). Aantrekkelijkheid houdt verband met verkaveling/eigendomsverhoudingen en met herbergzaamheid: de mate van beschutting tegen elementen en gastvrijheid.

Leesbaarheid

De mate waarin mensen zich kunnen oriënteren in omgevingen beïnvloedt de ruimtelijke beleving. Desoriënterende omgevingen zijn vaak minder aantrekkelijk door een te hoge complexiteit of door een gevoel van onveiligheid door een gebrek aan begrip.

Oriënteren wordt beïnvloed door drie factoren: de aanwezigheid van een eenduidige structuur, de aanwezigheid van visuele toegankelijkheid en de mate van differentiatie in de omgeving.

Eenduidige structuur

Structuur betreft het gemak waarbij mensen het patroon van het stedelijk weefsel kunnen afleiden vanuit een willekeurige plek in het woonmilieu. Een herkenbaar patroon en beperking in het totale aantal paden en knooppunten bevordert de leesbaarheid. Verkaveling en stratenpatroon hebben hier direct invloed op.

Visuele toegankelijkheid

Visuele toegankelijkheid stelt mensen beter in staat om verbanden te leggen tussen ruimtelijke structuren. Dit helpt met de ontwikkeling van ruimtelijk inzicht. De mate van visuele toegankelijkheid is afhankelijk van zichtlijnen en doorkijkjes. Zichtlijnen zorgen voor een visuele verbinding tussen verschillende straten en knooppunten van het woonmilieu. Doorkijkjes stellen mensen in staat om relaties te leggen tussen verschillende plekken. Door middel van zorgvuldige uitlijning van het stratenpatroon kan de visuele toegankelijkheid worden verhoogd.

Differentiatie

Als verschillende onderdelen in een woonmilieu niet te onderscheiden zijn van elkaar ontstaat er verwarring. Woonmilieus met veel afwisselende vormen en materialen zijn makkelijker te begrijpen. Ook de toevoeging van kunst en referentieobjecten kan de leesbaarheid bevorderen. Variatie in verkaveling/straatprofiel, openbare ruimte, bebouwingstype en architectuur hebben hier invloed op. Door verschillende zones aan te brengen met een gelijksoortig maar duidelijk ander karakter neemt het oriëntatievermogen toe.

Controle

Als de omgeving bewoners beperkt om controle uit te oefenen kan dit leiden tot stress, irritatie, frustratie en weerstand van bewoners. Binnen een woonomgeving zijn drie mechanismen herkenbaar die de bewonerscontrole beïnvloeden: (1) uitingen van territorialiteit, (2) regulatie van privacy en (3) de opdeling van woonomgevingen in verschillende invloedzones voor bewoners.

Territoriale expressie bij de eigen woning

Huizen waarvan duidelijk zichtbaar is waar het privé territorium en waar het publieke territorium begint, geven een groter gevoel van veiligheid en meer tevredenheid voor bewoners. Naar mate bewoners meer mogelijkheden hebben om zelf signalen van territorialiteit toe te voegen aan de omgeving (planten, bloempotten, hekjes e.d.) wordt het gevoel van controle groter. Verkaveling/eigendomsverhoudingen en bebouwingstype hebben hier invloed op.

Zelfbeschikking over de mate van privacy

Bewoners willen hun privacy adequaat kunnen beschermen en reguleren. Privacy kan worden bereikt door het op afstand houden van mensen (exclusie) of door mensen af te schermen (seclusie). De behoefte aan privacy verschilt tussen bewoners en leefstijlen; de mogelijkheid om zelf te beschikken over afscherming voorkomt dat er een onbalans bestaat tussen behoefte en aanbod uit de omgeving. Verkaveling en bebouwingstype hebben hier directe invloed op.

Zonering van ruimte

De ruimte rond een woonomgeving kan worden opgedeeld in zones met een oplopende mogelijkheid voor bewoners om de ruimte aan te passen. Deze zonering moedigt het nemen van eigenaarschap aan. Het is hierbij belangrijk dat de publieke, semipublieke en privéruimte als zodanig herkenbaar zijn voor niet-bewoners. Opdelen in zones voorkomt ook ontevredenheid bij bewoners over buitenstaanders die door een semipublieke ruimte lopen of zich ophouden dicht bij de eigen woning. Verkaveling heeft hier directe invloed op.

Sociale relaties

Een goed sociaal klimaat is belangrijk voor het goed functioneren van een woonmilieu. Mensen hebben een basisbehoefte aan contact, al verschilt wel de behoefte aan de diepte van contact. Drie aspecten ondersteunen sociaal contact: gemeenschappelijke voorzieningen, ondersteuning van spontane interacties en kindvriendelijke omgevingen.

Gemeenschappelijke voorzieningen

Plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten bieden de optie om naar behoefte contact te vinden. Gemeenschappelijke voorziening compenseren ook voor kleine leefruimten en bieden buitenruimte voor huizen zonder tuin. Buurткаfés, sportverenigingen, buurtwinkels en lokale speelplaatsen brengen mensen bij elkaar en kunnen het maken van buurtbanden helpen bevorderen. Bevorderen van functiemenging en de verkavelingsopzet hebben hier invloed op.

Ondersteunen van spontane interacties

Het woonmilieu kan het sociaal klimaat ondersteunen door mogelijkheden aan te bieden voor spontane interacties: kleine gesprekjes en ontmoetingen vanuit de eigen woning of (voor)tuin en in het (semi)publieke domein. Een aantrekkelijk wandel- en verblijfsklimaat verhoogt de kans op interactie. De kans op interactie kan worden verhoogd door middel van een aantrekkelijk wandel- en verblijfsklimaat en door gebruik te maken van een op mensen (niet auto) gerichte schaal en maatvoering.

Kindvriendelijke omgevingen

Ondersteuning van activiteiten en behoeften van kinderen geeft een belangrijke impuls aan de sociale leefkwaliteit. Kinderen vormen vriendschappen, komen bij elkaar in huis en brengen de ouders met elkaar in contact. Hierdoor zijn zij een belangrijk verbindend element in elk woonmilieu. Kinderen ervaren ruimte op een lagere schaal dan volwassenen. Kindvriendelijke omgevingen hebben daarom vaak elementen op of nabij de stoep waarmee iets kan worden gedaan, 'wilde' ongevormde ruimte in het woonmilieu, vermindering van gereguleerde speelplekken, brede obstakelvrije voetpaden met goede zichtlijnen op het autoverkeer en mogelijkheden om te spelen voor de deur. Alle ordeningsprincipes hebben hier invloed op.

Identiteit

Identiteit is een tweeledig begrip. Door middel van identiteitsuiting kunnen bewoners zelf laten zien wie ze zijn en waar ze voor staan. Deze uitingen zijn een invulling van een bewonersbehoefte aan (zelf)waardering, (zelf)respect, vrijheid, en onafhankelijkheid. Aan de andere kant zit identiteit ook in de mate van specificiteit en kenmerkendheid. Een woonmilieu met een duidelijk onderscheidend karakter (specificiteit), en/of met veel kenmerkende streekeigenschappen (kenmerkendheid) heeft een hogere identiteitswaarde voor bewoners. Beide vormen van identiteit zijn van belang voor het zich kunnen toe-eigenen van de leefomgeving.

Aanwezige verpersoonlijking van de eigen woning

Bewoners kunnen identiteit uiten door middel van het personifiëren van de woning. In principe zijn er twee vormen van aanpassingen mogelijk: veranderingen aan het huis door eigen gevelbekleding, kleuren, materialen en aangepaste vormen te kiezen en invulling van de grond direct rondom de eigen woning met voorwerpen, meubels en beplanting. Hier is ook een direct verband met de behoefte aan controle over de eigen woonomgeving en zelfexpressie.

Aanwezige uitingen van een gemeenschappelijke identiteit

De buurt is geen leefgemeenschap, maar er is wel vaak sprake van een gezamenlijk gedeelde sociaal-culturele identiteit. De meeste bewoners hebben ook een behoefte om deze identiteit te ervaren in de buurt. Woonmilieus met mogelijkheden voor bewoners om de publieke ruimte eigen te maken en deze in te vullen, hebben een beter sociaal klimaat.

Unieke kleinschalige eigenschappen in de woonomgeving

Unieke specifieke en kenmerkende elementen in de omgeving geven het woonmilieu een eigen karakter. Mogelijkheden liggen bij gebruik van lokale materialen, of bijvoorbeeld door middel van beelden, kunstwerken en unieke elementen zoals een afwijkende verharding. Door op blokniveau variatie aan te brengen ontstaan sub-unit identiteiten die een plek op zichzelf kunnen worden in de wijk. Een bijkomend voordeel is een verbeterde mogelijkheid voor oriëntatie in het woonmilieu.

Afwisseling

Mensen hebben een algemene behoefte aan een vorm van fascinatie en mystiek. Woonomgevingen die te saai of te eentonig zijn, vinden de meeste mensen vervelend, maar te drukke woonomgevingen kunnen ook stress opleveren. De hoeveelheid afwisseling in het woonmilieu is doelgroepafhankelijk.

Variatie in stimulatie

Mensen hebben een verschillende aanleg om prikkels in het woonmilieu te reguleren. Het woonmilieu kan tegemoetkomen aan deze eigenschap door zowel rustige, gemiddeld drukke en drukke omgevingen aan te bieden. Bewoners kunnen hierdoor hun eigen gewenste balans opzoeken. Een contrast tussen drukke en rustige delen van een woonmilieu kan door het stratenpatroon worden gecreëerd.

Visuele variatie

Visuele variatie maakt het prettig om te kijken naar gebouwen en omgevingen en zorgt ervoor dat omgevingen ook na verloop van tijd niet saai worden. Variatie kan worden bereikt door voldoende visuele complexiteit in het geveluiterlijk te integreren, waarbij op verschillende afstanden andere details en patronen zichtbaar worden. Twee andere omgevingseigenschappen die de visuele variatie beïnvloeden zijn afwisselende en natuurlijk ogende landschapsfaciliteiten en contrasten of verschillen in het ontwerp van gevels in het straatbeeld. Hier ligt een verband met de behoefte aan leesbaarheid/oriëntatie en identiteit.

Functiemenging

Functiemenging betreft variatie in het aanbod van wonen, ontspanning, sport, werken, samenkomen en rusten. Door verschillende functies in een woonmilieu te integreren ontstaan er loop- en bezoekersstromen van en naar verschillende functies. Deze activiteit geeft prikkeling, levendigheid en natuurlijke surveillance. In principe is de stelregel dat er per district minimaal 2 functies aanwezig moeten zijn, het liefst met verschillende doelgroepen en activiteiten. Er moet een voldoende dichtheid zijn van bewoners ten opzichte van de omvang van de functies om te voorkomen dat het draagvlak voor de functie te laag wordt, waardoor activiteit uitgespreid raakt over een groter gebied en de levendigheid teveel afneemt.

Grootstedelijk

Centrum

Grote Marktstraat, Den Haag

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten met straatwanden	Blokverkaveling	Hoogbouw op een 'plint' grenzend aan de straat of het autoluw voetgangersgebied
a. twee of meer rijbanen, vaak toepassing van ventwegen b. autoluw voetgangersgebied	Stadsblokken van 60-100m bij 100-200m	Straatwanden van 5 - 8 verdiepingen, daarboven hoogbouw
Betaald gebouwd en ondergronds parkeren, laag autobezit	Grote kavels voor grote gebouwen; minimaal 3.000m ²	Appartementen, kantoren en commerciële functies
Centrale woningontsluitingen (portiek/gallerij) Veel entrees in de plint van voorzieningen	Weinig of kleine privé-buitenruimten, vaak in de vorm van een balkon of dakterras.	
Veel OV en langzaamverkeer		
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Geleding van de eerste 5 - 8 verdiepingen	Veel functiemenging, wonen, werken, winkels en publieke voorzieningen > 40% van het totale vloeroppervlak andere functies dan wonen	Zeer hoogwaardige materialisering en inrichting
Diversiteit van traditioneel tot modern	Hoog voorzieningenniveau - dagelijks, niet dagelijks en stedelijk - op loopafstand	Gebakken materiaal of asfalt op de rijbaan Gebakken materiaal en natuursteen voor trottoir en voetgangersgebied
Materialisering van de gevel is hoogwaardig met veel aandacht voor de entrees	Functies in de plint met een toegang aan de straat	Volgroeide bomen in de straat en op pleinen
Grote raampartijen op de begane grond met zichtrelatie naar lobby's en winkelvoorzieningen	Verticale functiescheiding	Openbare ruimte is gedefinieerd: pleinen, tuinen en stadsparken
Slimme positionering en hoogwaardige afwerking van entree parkeergarages	24H levendigheid op straat	Weinig of kleine privé-buitenruimten, vaak in de vorm van een balkon of dakterras

Stadhuis Den Haag, de plint is belangrijk om verlaten en onveilige plekken te voorkomen

Plattegrond Den Haag centrum

Grootstedelijk centrum

Sociale veiligheid

Het woonmilieu heeft op de hoofdassen een hoge zichtbaarheid door de brede opzet van de straten. De losstaande gebouwen hebben meestal maar één centrale ontsluiting, waardoor er aan twee of drie kanten dode punten ontstaan. De grootschalige verkavelingsopzet en bebouwing creëren een vrij onherbergzame omgeving.

De natuurlijke surveillance is hoog op drukbezochte plekken. Doordat de eerste paar lagen niet bewoond worden is de natuurlijke surveillance laag in luwe zones met beperkt voetgangersverkeer. Hier is er ook weinig natuurlijke territorialiteit en grote anonimiteit waarneembaar die niet door winkels wordt tegengegaan. Er is een strikte scheiding tussen privé en publiek gebied. Bijna alle ruimte in het milieu is in publiek beheer, dit maakt het milieu kwetsbaar.

Er is een hoge mate van toegankelijkheid in het milieu door brede straatprofielen. De aanwezige anonimiteit biedt goede mogelijkheden voor straatcriminelen. De bouwkwaliteit van de woningen is zeer hoog. Zichtbare sociale informatie is afhankelijk van beheer; bewonersactiviteit is nauwelijks aanwezig.

Leesbaarheid

Door de sterke uitlijning op de windassen is het stedelijk patroon redelijk makkelijk waar te nemen.

Door de aanwezigheid van unieke architectuur in combinatie met grote bouwvolumes is er een veelvoud aan duidelijke oriëntatiepunten in het woonmilieu.

Er zijn zeer lange kijklijnen aanwezig in het woonmilieu, die alle verschillende pleinen en straten met elkaar verbinden.

Controle

Voor bewoners zijn er geen mogelijkheden aan de buitenzijde om expressie aan te brengen aan woningen. Door het alom aanwezige stadsleven en het intensieve gebruik van de openbare ruimte worden er nauwelijks persoonlijke voorwerpen buiten gestald.

Woningen hebben geen voortuinen of borders. De appartementencomplexen hebben wel vaak een eigen unieke architectuur, wat compenseert voor het gebrek aan expressiemogelijkheden.

Zelfbeschikking over de privacy is zeer beperkt. Bewoners kunnen alleen door terugtrekken in de eigen woning hun privacy reguleren. De foyer in elk woonblok biedt bescherming tegen het drukke straatleven. Er is hierdoor ook een scherpe scheiding tussen openbaar en privé. Door de anonimiteit en hoge gebruikintensiviteit is het moeilijk om semipublieke overgangszones te ontwikkelen.

Sociale relaties

Het woonmilieu bevat veel pleinen, winkels en horeca. Er zijn veel uitgaansmogelijkheden op korte afstand van de woningen en hierdoor ook veel drukke mensenstromen. Een centraal plein vlak voor de wooncomplexen biedt een quasi semipublieke zone. Maar alles is openbaar en wordt gedeeld met niet bewoners.

Mogelijkheden voor spontane interacties zijn beperkt. Door een gebrek aan kleinschalige omgevingen is er onvoldoende beschutting waarin bewoners elkaar kunnen ontmoeten.

Het woonmilieu is geen kindvriendelijke omgeving. Het is voor jonge kinderen te groots opgezet, druk en gevaarlijk. Er zijn geen speelvoorzieningen in het woonmilieu. Ook zijn er geen plantsoenen, velden, parken of andere vormen van natuurbeleving.

Identiteit

Het merendeel van de gebouwen in het woonmilieu bestaat uit hoogbouw. De appartementen complexen verschillen van buiten niet tussen de verschillende woningen; de gevels hebben een uniform uiterlijk.

De gevelstructuur van elk afzonderlijk complex is vaak uniek. Gebouwen zijn herkenbaar onder architectuur gebouwd, wat wel identiteit geeft.

Het woonmilieu straalt uit dat de omgeving vanuit een centraal plan ontwikkeld is, en niet natuurlijk ontstaan. Gebouwen hebben een eigen uitstraling, aankleding en soms verharding van de stoep. In combinatie met de hoge dichtheid maakt dit het woonmilieu erg uniek. Tegelijkertijd zijn hierdoor ook veel kenmerkende kleinschalige eigenschappen van het gebied verloren gegaan. Veel verbindingen met de lokale geschiedenis en cultuur zijn verwijderd of niet langer zichtbaar.

Afwisseling

Het prikkelingsniveau in het woonmilieu is overwegend hoog. Dit wordt vooral veroorzaakt door de afwezigheid van groen, de massale aanwezigheid van mensen en de grote bouwvolumes waardoor de menselijke maat soms zoek is. De drukte varieert wel van straat tot straat, maar de rustige plekken voelen onveilig aan.

Er is in grote vlakken een hoge mate van visuele afwisseling. Ook de plint kent een hoge mate van visuele variatie met een verscheidenheid aan vormgeving, materiaalgebruik en kleur. Doordat in de plint vaak horeca zit geeft dit een extra hoeveelheid afwisseling.

Er is zeer veel horizontale functiemenging in het woonmilieu. Vrijwel alle denkbare activiteiten zijn mogelijk op korte afstand van elkaar m.u.v. passieve, rustige recreatie in het groen.

Grootstedelijk

Thematisch

Scheveningen Badplaats

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten met straatwanden	Blokverkaveling, vaak één gebouw per blok	Hoogbouw op een 'plint' grenzend aan de straat of het autoluw voetgangersgebied
a. twee of meer rijbanen, vaak toepassing van ventwegen	Stadsblokken van 60-100m bij 100-200m	Straatwanden van 5 - 8 verdiepingen, daarboven hoogbouw
b. autoluw voetgangersgebied	Grote kavels voor grote gebouwen; minimaal 3.000m2	Appartementen, kantoren en commerciële functies
Gebouwd en ondergronds parkeren	Weinig of kleine privé-buitenruimten, vaak in de vorm van een balkon of dakterras	Veel specifieke functies, zoals casino's, hotels, bioscopen en WTC's
Centrale woningontsluitingen (portiek/gallerij)		
Veel entrees in de plint van voorzieningen		
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Geleding van de eerste 5 - 8 verdiepingen	Veel functiemenging, wonen, werken, winkels en publieke voorzieningen	Zeer hoogwaardige materialisering en inrichting
Diversiteit van traditioneel tot modern, vaak per pand uniek	> 40% van het totale vloeroppervlak andere functies dan wonen	Gebakken materiaal of asfalt op de rijbaan
Materialisering van de gevel is hoogwaardig met veel aandacht voor de entrees	Hoog voorzieningenniveau op loopafstand	Gebakken materiaal en natuursteen voor trottoir en voetgangersgebied
Grote raampartijen op de begane grond met zichtrelatie naar lobby's en winkelveorzieningen	Functies in de plint met een toegang aan de straat	Volgroeide bomen in de straat en op pleinen
Slimme positionering en hoogwaardige afwerking van entree parkeergarages	Verticale functiescheiding	Openbare ruimte is gedefinieerd: pleinen, tuinen en stadsparken

Aanzicht Kurhaus, Scheveningen Badplaats, de functies in de plint zijn belangrijk voor de sociale controle

Plattegrond Scheveningen Badplaats, de ruimte tussen de grote bouwblokken verdient aandacht

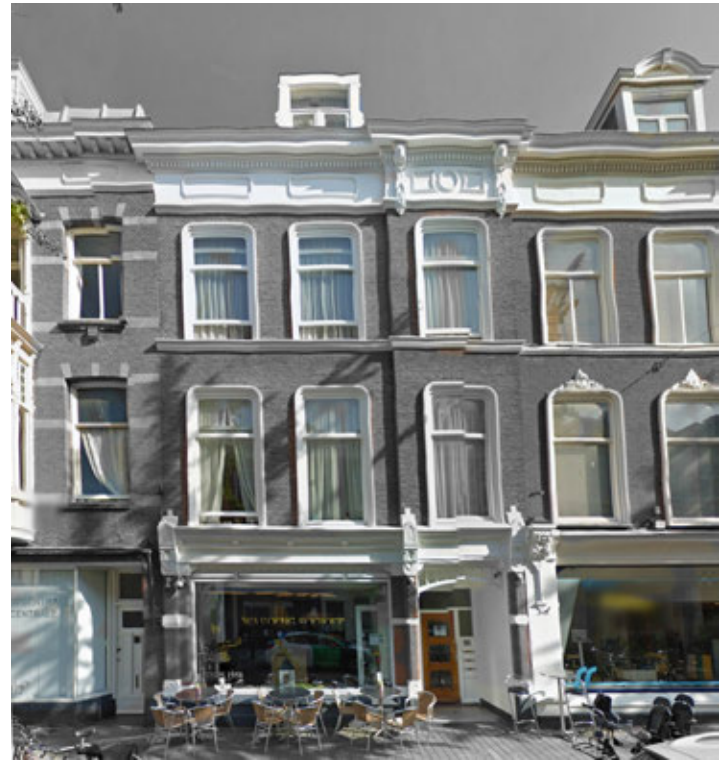

Piet Heinstraat,
Zeelandkwartier Den Haag

Stedelijk

Levendig

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten met straatwanden	Gesloten blokverkaveling	Appartementen, boven-benedenwoningen of volledig pand per eigenaar
Straten zijn gemengd: auto, tram, fiets, vaak eenrichtingsverkeer	Stadsblokken van 60-100m bij 100-180m	Beukmaat 5-10m
Hoge parkeerdruk, laag autobezit Langsparkeren op straat Veel entrees aan de straat van zowel woningen als voorzieningen	Entrees woningen en winkels grenzen direct aan de straat	Bouwhoogte 3-5 verdiepingen
Goed ontsloten met OV	Privé achtertuinen voor de benedenwoningen	
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
a. Gedifferentieerd, elke woning heeft een eigen verschijningsvorm b. Woningen zijn familie van elkaar met elk een eigen detaillering	Ligging nabij het stadscentrum	Hoogwaardige materialisering en inrichting
Hoogwaardige materialisering van de gevels met aandacht voor entrees en winkelpuizen	Veel functiemenging, wonen, werken, winkels en publieke voorzieningen > 25% van het totale vloeroppervlak andere functies dan wonen	Gebakken materialen op de rijbaan Gebakken materiaal of tegels op het trottoir
Verticale geleding	Veel levendigheid op straat	Volgroeide bomen in de straat en op pleinen
	Werken aan huis is mogelijk	Openbare ruimte is gedefinieerd: pleinen, tuinen en stadsparken
	Dagelijkse voorzieningen op loopafstand	
	Functies in de plint met een toegang aan de straat	

Aanzicht gevels, Piet Heinstraat, Zeeheldenkwartier Den Haag

Zeeheldenkwartier Den Haag

Stedelijk levendig

Sociale veiligheid

Er zijn drukke en stille plekken, beiden met veel natuurlijke surveillance door aanwezigheid van mensen en goede positionering van ramen ten opzichte van de straat. In de rechte straten is er goed overzicht, op andere plekken wordt dit door bochten, hoekjes en obstakels soms belemmerd.

De vele entrees aan de straat bieden veel mogelijkheden om hulp te vragen. De gesloten verkavelingsopzet en stratenpatroon bieden een zeer herbergzame en gastvrije openbare ruimte.

Eigendom wordt duidelijk gecommuniceerd. Doordat bewoners privéruimte laten overlopen in de publieke ruimte vervagen grenzen, maar door goed onderhoud blijven deze toch goed waarneembaar.

Sommige locaties zijn relatief ver van de ontsluitingsstructuur en bieden veel privacy en rust. Door uitingen van bewoners in het straatbeeld is er veel sociale informatie aanwezig. Verzorging van de publieke ruimte en privéruimte is de norm. Door de variatie in het straatbeeld vallen onverzorgde plekken nauwelijks op.

Leesbaarheid

Er is een duidelijk stedelijk patroon aanwezig. In minder centraal gelegen delen van het woonmilieu en rond stadspleinen is dit patroon minder goed waarneembaar.

Er is een grote hoeveelheid unieke plekken in het woonmilieu door de grote variatie aan straatprofielen, grachten, pleinen en plaatsjes. Er zijn, op korte afstand van elkaar, grote verschillen in kleuren, materialisering, architectuur en sfeer.

Er zijn veel en grote kenmerkende gebouwen en locaties. Langs de grachten en op de pleinen is de visuele toegankelijkheid hoog. Bij kleine achterafstraatjes is de visuele toegankelijkheid lager.

Controle

Waar ruimte over is in het semipublieke en publieke gebied wordt deze door bewoners geclaimd. Territoriale expressie van bewoners in de publieke ruimte wordt gedoogd en vindt overal plaats. Territorium en collectief eigenaarschap worden afgebakend door middel van voorwerpen en zelfgemaakte borden. Door de diversiteit van de omgeving vallen claims van ruimte door bewoners niet uit de toon.

Privacy afschermen aan drukke straten is opgelost door een verhoogde beletage en een Delftse stoep. Dit komt ook ten goede aan de natuurlijke surveillance. De afstanden tot andere bewoners zijn over het algemeen kort. Door de hoge dichtheid kunnen bewoners alleen met veel moeite zich van elkaar afwenden. De overgang tussen privé en publiek is heel duidelijk.

Bewoners plaatsen eigen bezit in de publieke ruimte en creëren zo zelf bufferzones en semipublieke ruimten. Alleen hofjes hebben d.m.v. een voortuin een formele overgangszone van publiek naar semipubliek bezit.

Sociale relaties

Er zijn veel gemeenschappelijke voorzieningen, zowel publiek als commercieel (theater, café, terras). Het woonmilieu bevat (gemeenschappelijke) pleintjes en plantsoentjes in de rustigere delen. In de drukke delen worden deze gedeeld met niet-bewoners en toeristen.

De hoge dichtheid, lage bebouwing en achteromsteegjes en -straatjes ondersteunen veel spontane interacties. Doordat bewoners vaak de publieke ruimte claimen is er op straat veel levendigheid. De drukte van toeristen en bezoekers beperkt soms herkenning van buurtbewoners, wat buurtcontact kan beperken.

Er zijn beperkt speeltuintjes voor kinderen. Er is nauwelijks natuur, parken of onbestemde ruimte voor kinderen om in te spelen. In de zijstraatjes is het rustig genoeg voor kinderen om veilig op straat te zijn. Het woonmilieu is voor jonge kinderen niet goed geschikt, voor oudere kinderen biedt de levendigheid van de stad voldoende uitdaging.

Identiteit

Er is een grote verscheidenheid aan morfologie en door bewoners aangepaste details in woningen en gevels. Mensen die aan een hofje of gemeenschappelijk pleintje wonen hebben veel mogelijkheden om de buurtidentiteit te benadrukken.

In achterafstraatjes claimen bewoners vaak met objecten (bankjes e.d.) de straat. In winkelstraten en aan de grachten is de buurtidentiteit minder zichtbaar door een beperkte beslotenheid.

Het woonmilieu heeft veel unieke (kleinschalige) plekken en aspecten. Er is een grote binding met cultuur en geschiedenis. Dit geeft een zeer omvangrijk en uniek karakter aan het woonmilieu.

Afwisseling

Het woonmilieu kent een hoge variatie in stimulatie. Bewoners kunnen op korte afstand van elkaar zelf rustige en drukker locaties vinden.

De visuele variatie van de omgeving is zeer hoog. Het woonmilieu kent groenrijke en zeer groenarme plekken. Uniek aan het woonmilieu is een enorme variatie in sferen en identiteiten op korte loopafstanden van elkaar.

Er is een zeer hoge functiemenging binnen de bebouwde omgeving. Winkels, horeca, woningen, en culturele functies zijn overal aanwezig en meestal op loopafstand van de woningen. Het woonmilieu mist sport en natuurfaciliteiten. Functies zijn hoofdzakelijk op volwassenen gericht, maar er zijn enkele plaatsjes en plekken voor kinderen.

Ypenburg centrum

Stedelijk

Nieuw

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Vaak een ‘wijkontsluitingsweg’ met breed straatprofiel	Planmatige verkaveling met grote blokken, in korte tijd ontwikkeld	Vaak blinde gevels aan de straat of een plint met bergingen
Gescheiden rijbanen, fietspaden en wandelpaden	Flatgebouw of appartementenblok vaak gescheiden van de openbare weg met een grasveldje of gezamenlijk tuintje	Beukmaat 4-6 m
Veel grote parkeervelden Gemiddeld tot hoog autobezit	Veel buitenruimte: in de vorm van balkons, dakterrassen en collectieve tuinen	Bouwhoogte 3 - 6 verdiepingen, soms hoger tot ca. 12 verdiepingen
Weinig entrees op de begane grond, met vaak een galerij of portiekontsluiting		Gallerijflats, portiek-etage woningen en appartementenblokken
Stratenpatroon komt van de tekentafel		
Redelijk tot goed ontsloten met OV		
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Eenvormige verschijning	Horizontale functiescheiding: vrij monofunctioneel	Goedkope materialisering
Van modern tot traditioneel, vaak zeer uitgesproken architectuur	Dagelijkse en minder dagelijkse voorzieningen op loopafstand	Vaak asfalt of betonstenen op de rijbaan en betontegels op de stoep
Materialisering van de gevel is vaak vrij goedkoop met weinig aandacht voor kozijnen en entrees	Het winkelcentrum is duidelijk gescheiden van de omliggende wijken	Soms volgroeide bomen in de straat, vaak snelgroeiers
Horizontale geleding		Overmatig veel ongedefinieerde openbare ruimte

Aanzicht gevels Ypenburg centrum

Plattegrond Ypenburg centrum

Stedelijk nieuw

Sociale veiligheid

Er is een hoge zichtbaarheid op de straat, dit maakt natuurlijke surveillance goed mogelijk. Door de strokenbouw zijn er geen hoekoplossingen en de zijkanten van de gebouwen hebben vaak blinde muren, waardoor hier minder natuurlijke surveillance is.

Er zijn goede brede kijklijnen. Door de functiescheiding binnen het woonmilieu is de natuurlijke surveillance 's avonds in het winkelgebied en in het kantoreengebied zeer laag. De plantsoenen tussen de woonblokken zijn anoniem. Het is onduidelijk of het publieke of private ruimte betreft. Er moeten vaak borden worden gebruikt om dat te verduidelijken.

Door de weinige voordeuren aan de straat zijn er weinig vluchtroutes of plekken om aan te kloppen en kan hulp de straat niet snel bereiken. Criminelen kunnen wel makkelijk vluchten, wat de veiligheidsbeleving weer beperkt. Er vindt goed onderhoud plaats bij de verschillende woonblokken. De winkelcentra hebben vaak zij- en achterkanten waar natuurlijke surveillance laag is en beheer en onderhoud ook.

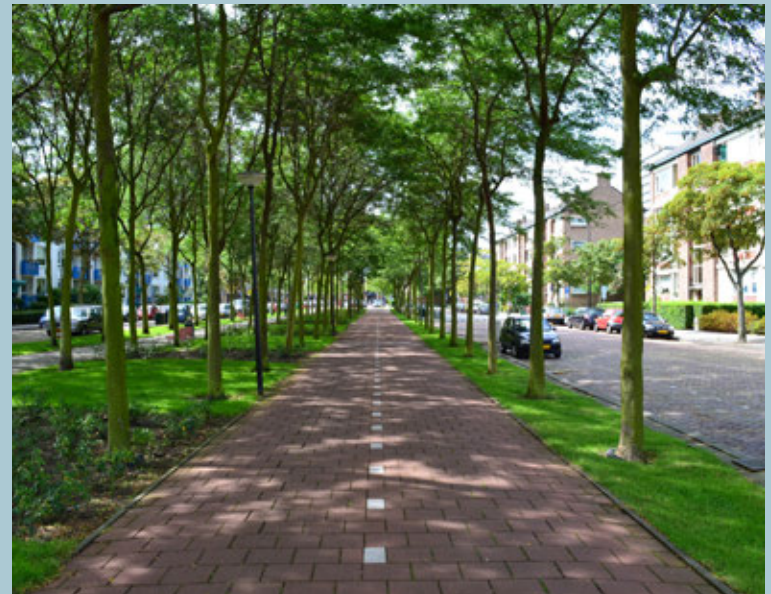

Leesbaarheid

Er is een duidelijke hoofdstructuur zichtbaar van grote brede ontsluitingswegen die rond de wijk lopen en van een boomstructuur.

De verbindingen tussen het retail- en het kantoreengebied zijn schaars, waardoor de samenhang in het woonmilieu beperkt wordt.

Er zijn geen zichtassen die het hele milieu kunnen samentrekken. In het woonmilieu is er weinig differentiatie tussen woonblokken.

Controle

Bewoners hebben weinig controlemogelijkheden. Alleen de inrichting van het balkon kan worden aangepast, maar dit heeft een zeer beperkt oppervlak. De onderste laag van elk woonblok is vaak geen privé-eigendom, hetgeen territoriale expressie uitsluit.

Gevels kunnen niet worden aangepast door bewoners, het hele milieu wordt sterk centraal via coöperaties of vve geregisseerd. Er is geen mogelijkheid om meer of minder blootstelling op te zoeken aan de publieke omgeving, behalve terugtrekken in de eigen woning.

Privacy in de buitenomgeving is laag door het ontbreken van een tuin. Individuele bewoners hebben weinig effectieve controle over de eigen privézone.

Sociale relaties

Er zijn nauwelijks gemeenschappelijke voorzieningen voor alleen bewoners. De ruimte tussen blokken is zo gesitueerd dat het geen mensen aantrekt.

Het woonmilieu is zeer publiek. Er zijn collectieve voorzieningen, maar die zijn te openbaar. Het ontbreekt aan semipubliek terrein om spontaan contact mogelijk te maken.

Er zijn nauwelijks kleinschalige activiteiten. Er zijn weinig looproutes tussen de blokken. Het woonmilieu is auto-georiënteerd.

Het woonmilieu is veilig voor kinderen, maar beperkt bruikbaar. Er zijn veel grasvelden. De stoep is vaak gescheiden van de rijbaan. Ongereguleerd en 'wild' gebied om in te ravotten is er niet. De mogelijkheden voor ouderlijk toezicht zijn wel groot.

Identiteit

Er zijn weinig mogelijkheden om de eigen identiteit te uiten in het woonmilieu, vergelijkbaar met woonmilieu 'suburbaan gestapeld'. De architectuur is vaak uniform en anoniem. Er zijn geen voortuinen voor bewoners om zelf in te richten.

Er is een sterke scheiding tussen het winkelgebied en het woongebied. Beide delen lopen nauwelijks in elkaar over. Eenheid ontbreekt door de functiescheiding. In het hele gebied is er een nadruk op repetitie van blokken. Er is geen buurtidentiteit zichtbaar.

Het woonmilieu in het geheel heeft een eigen identiteit door de centrumfunctie van het winkelgebied en de OV-functie. Het winkelgebied zelf heeft zelden een eigen culturele of esthetische identiteit. Het woonmilieu mist de culturele inbedding die wel aanwezig is bij centrum stedelijke woonmilieus.

Afwisseling

Er is een sterke afwisseling in het woonmilieu tussen drukke en rustige plekken dankzij de winkelfuncties. Op sommige plekken zijn veel verkeer en mensen op straat. In de woonblokken is het veel rustiger.

De visuele variatie in het woongedeelte is laag. In het winkelgebied is de variatie hoog door de afwisselende architectuur.

Aan de randen bij de doorgaande wegen is de architectuurbeleving gericht op de automobilist waardoor de menselijke maat vaak ontbreekt.

Er is functiemenging over het totale milieu gezien, maar de woongebieden en de winkelgebieden zijn zeer sterk gescheiden. Het milieu heeft hierdoor een gespleten persoonlijkheid, wat de diversiteit van de uitstraling beperkt. 's Avonds verdwijnt de levendigheid in het gebied door het ontbreken van cafés en restaurants.

Lindestraat,
Bomenbuurt Den Haag

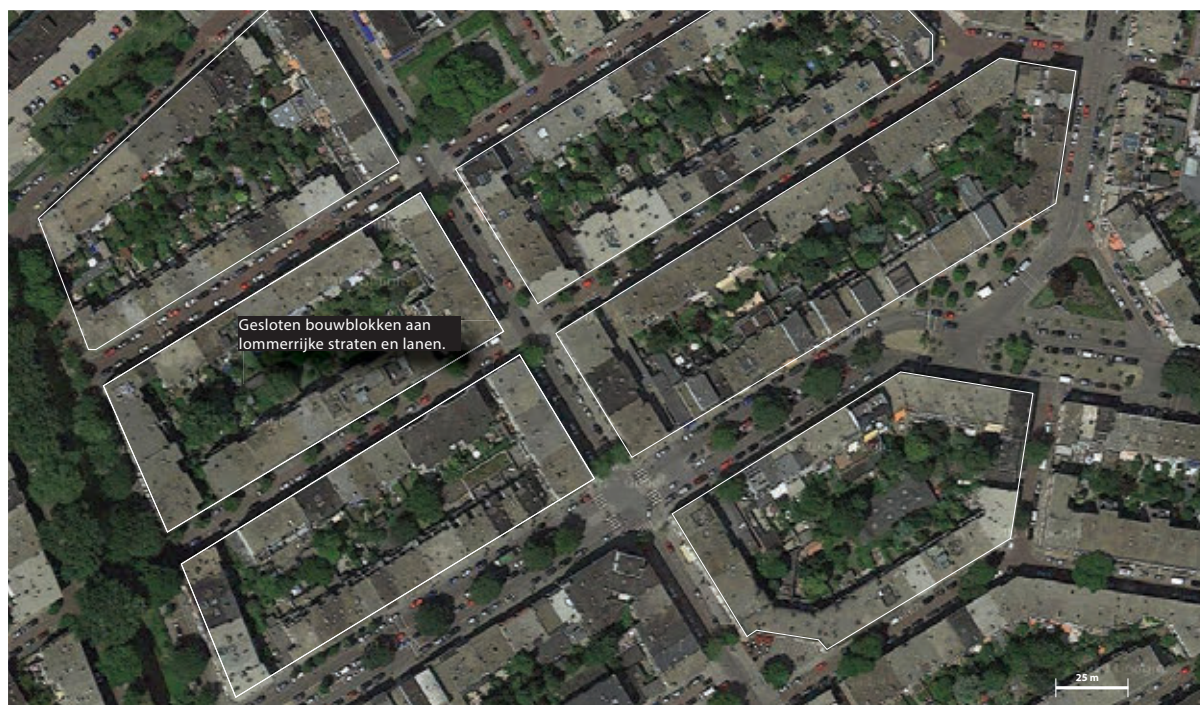
Stedelijk

Rustig

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten met straatwanden met een variërend stratenpatroon	Blokverkaveling met veel variatie binnen de kavels, zowel eengezinswoningen als boven-benedenwoningen	Boven-benedenwoningen of volledig pand per eigenaar
Niet meer dan twee rijbanen Vaak eenrichtingsverkeer Straatprofiel ca. 15 m	Stadsblokken van 50-80m bij 100-130m	Beukmaat 5-8m
Langsparkeren op straat, middelmatig autobezit	Woning grenst direct aan de straat, met mogelijk een stoepje of voortuintje (< 5m diep)	Bouwhoogte 3-5 verdiepingen
Elke woning een entree aan de straat	Woningen hebben relatief veel buitenruimte: privé achtertuinen, balkons en dakterrassen.	Gevens en entree georiënteerd op de straat
Nabij OV voorzieningen		
Architectuur	Funcziemenging	Openbare ruimte
a.Gedifferentieerd, elke woning heeft een eigen verschijningsvorm b. Woningen zijn familie van elkaar met elk een eigen detaillering	Werken aan huis is mogelijk, vrije beroepen, op de begane grond	Hoogwaardige materialisering
Hoogwaardige materialisering van de gevels	Commerciële functies op de hoeken van de stedelijke bouwblokken en in de winkelstraat	Gebakken materialen op de rijbaan Gebakken materiaal of tegels op het trottoir
Veel aandacht voor kozijnen en entrees	Dagelijkse voorzieningen op loop-/fietsafstand	Volgroeide bomen in de straat
Verticale geleding		Openbare ruimte is gedefinieerd: straten, lanen, singels en parkjes

Aanzicht gevels bomenbuurt Den Haag

Plattegrond Bomenbuurt Den Haag

Stedelijk rustig

Sociale veiligheid

De natuurlijke surveillance wordt gefaciliteerd door de directe overgang tussen de bebouwing en de straat. Er zijn weinig verborgen plekjes, poortjes, en schaduwplekken.

Er is een strikte scheiding tussen privé en publiek. Natuurlijke territorialiteit is hoog doordat vrijwel overal duidelijkheid is wie verantwoordelijk is voor het beheer.

Door de brede straten is er een hoge toegankelijkheid, en de doorwaadbaarheid vanuit omliggende wijken is goed. De vele voordeuren aan de straat geven veel vluchtwegen en potentiële mogelijkheden voor hulp. De aaneengesloten verkaveling met veel unieke details en groen creëert een herbergzame en gastvrije omgeving.

Er zijn weinig tekenen van criminaliteit of verloedering. Het beheer van de huizen en de openbare ruimte is goed.

Leesbaarheid

Er is een zeer duidelijke (grid)structuur aanwezig. Door de homogene gevelopbouw lijken straten op elkaar, wat oriënteren weer moeilijker maakt. Gevels hebben soms unieke details, maar deze vallen in het grote geheel onvoldoende op. De architectuurtypologie van de bebouwing is vrijwel overal gelijk aan elkaar.

Door de lange straten is de visuele toegankelijkheid groot op knooppunten van de wijk, waarbij door het hele grid kan worden gekeken.

In de straten wordt oriëntatie bemoeilijkt door de afwezigheid van doorkijkjes. Buiten de knooppunten zijn er geen landmarks die kunnen helpen met oriënteren.

Controle

Door de individuele verkaveling is er veel ruimte voor territoriale expressie. De stoep is niet breed genoeg om als verblijfsruimte te functioneren.

Door de blokverkaveling is er een duidelijk onderscheid tussen voor- en achterkant, publiek en privé. Huizen zonder voortuin hebben geen geleidelijke overgang tussen publiek en privé.

Er is vrijwel geen ongedefinieerde ruimte. Bewoners zonder voortuin hebben beperkt mogelijkheden om hun privacy te beschermen. Bij huizenblokken zonder voortuin is er vaak anonimiteit in de ruimte. Er is beperkt sprake van zonering; huizen met een voortuin hebben een buffer in de vorm van een semiprivate ruimte, semipublieke ruimte ontbreekt vaak. Dit beperkt de controlebaarheid van bewoners.

Sociale relaties

Het woonmilieu heeft weinig gemeenschappelijke voorzieningen. Er is een beperkt aantal lokale plantsoenen of recreatieplaatsen. Hierdoor worden mensen eerder bij elkaar gebracht. Het ontbreekt aan semipublieke verblijfsruimte. De stoep is meestal te smal voor een verblijfsfunctie. Waar die ruimte er wel is wordt deze soms ingenomen door bankjes.

Spontane interacties kunnen plaatsvinden bij de voortuinen en in de winkelstraat. Er is goed zicht uit de huizen op voorbijgangers, maar het sociale leven vindt wel aan de achterzijde van het huis plaats. De voorzijde fungeert niet als sociale ontmoetingsplek.

Kinderen kunnen goed op de stoep spelen. De straten hebben een besloten en beschermd karakter. Er zijn weinig speeltuinen of andere speel- of hangplekken. Er is weinig onbestemde ruimte die kinderen zich eigen kunnen maken.

Identiteit

De gevels zijn allemaal uniek doordat ze net iets verschillen van de burens. Vaak is er voor de deur een paar tegels aan ruimte beschikbaar voor een eigen invulling en het stallen van bezittingen. Soms claimen bewoners deze ruimte van de publieke straat.

Door het ontbreken van gemeenschappelijke voorzieningen is er vrijwel geen zichtbare uiting van een gemeenschappelijke identiteit. Door de lange straten, de sterk gelijkvormige architectuur en het ontbreken van gemeenschappelijk leven zijn er weinig aansporingen om buiten het eigen huis te denken.

Als geheel heeft het woonmilieu door zijn structuur en vormgeving een duidelijk herkenbaar karakter. Binnen het woonmilieu zijn er plekken met een unieke identiteit.

Afwisseling

De doorgaande wegen zijn bebouwd en hebben veel functiemenging, zodat de drukste routes ook levendig zijn. Buiten deze stadsstraten is het woonmilieu juist zeer rustig. 's Avonds daalt de levendigheid in het woonmilieu. De variërende straatprofielen dragen bij aan afwisseling en oriëntatie.

Het woonmilieu kent grotendeels dezelfde architectuur qua bouwhoogte en stramien, maar varieert op geveldetails en kleur. Daarnaast zijn er veel contrasten en variaties in materiaalgebruik.

Er is een geringe variatie in gebruiksmogelijkheden. Het woonmilieu bestaat vooral uit woon- en winkelfuncties, met hier en daar een kantoor. Voor (recreatieve) activiteiten zijn bewoners aangewezen op andere delen van de stad waarmee het woonmilieu goed verbonden is.

Oude Delft, Delft

Stedelijk

Exclusief

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten met straatwanden	Blokverkaveling	Gevels en entree aan de straat
Straatprofiel is vaak een gracht, een laan of een singel, vaak in het historisch gedeelte van de stad	Stadsblokken van 50-80m bij 100-150m	Beukmaat 6-10 m
Weining ruimte voor de auto: langsparkeren op straat, laag autobezit, eenrichtingsverkeer	Woning grenst direct aan de straat, met mogelijk een stoepje of voortuintje (< 2m diep)	Bouwhoogte 3 tot 5 verdiepingen
Goed ontsloten met OV	Relatief veel buitenruimten: privé achtertuinen, balkons, dakterrassen en collectieve hoven	Boven-benedenwoningen of volledig pand per eigenaar
Elke woning een entree aan de straat		
Architectuur	Funciemenging	Openbare ruimte
Gedifferentieerd, elke woning heeft een eigen verschijningsvorm	Werken aan huis is mogelijk, vaak vrije beroepen, vaak op de begane grond	Zeer hoogwaardige materialisering
Gedetailleerd, bouwblokken met een uitgesproken en zeer hoogwaardige architectuur van de gevels	Commerciële functies op de hoeken van de stedelijke bouwblokken of in een winkelstraat nabij	Vaak gebakken materialen op de rijbaan
Materialisering van de gevel is zeer hoogwaardig met veel aandacht voor kozijnen en entrees	Menging van functies tot op gebouwniveau: wonen, voorzieningen, kantoren en bedrijven	Rijkelijk volgroeide bomen in de straat
Verticale geleding	Dagelijkse en niet dagelijkse voorzieningen op loopafstand	Openbare ruimte is definieerd: lanen, singels en parkjes

Aanzicht gevels Oude Delft, Delft

Plattegrond Delft, rondom de Oude Delft

Suburbaan

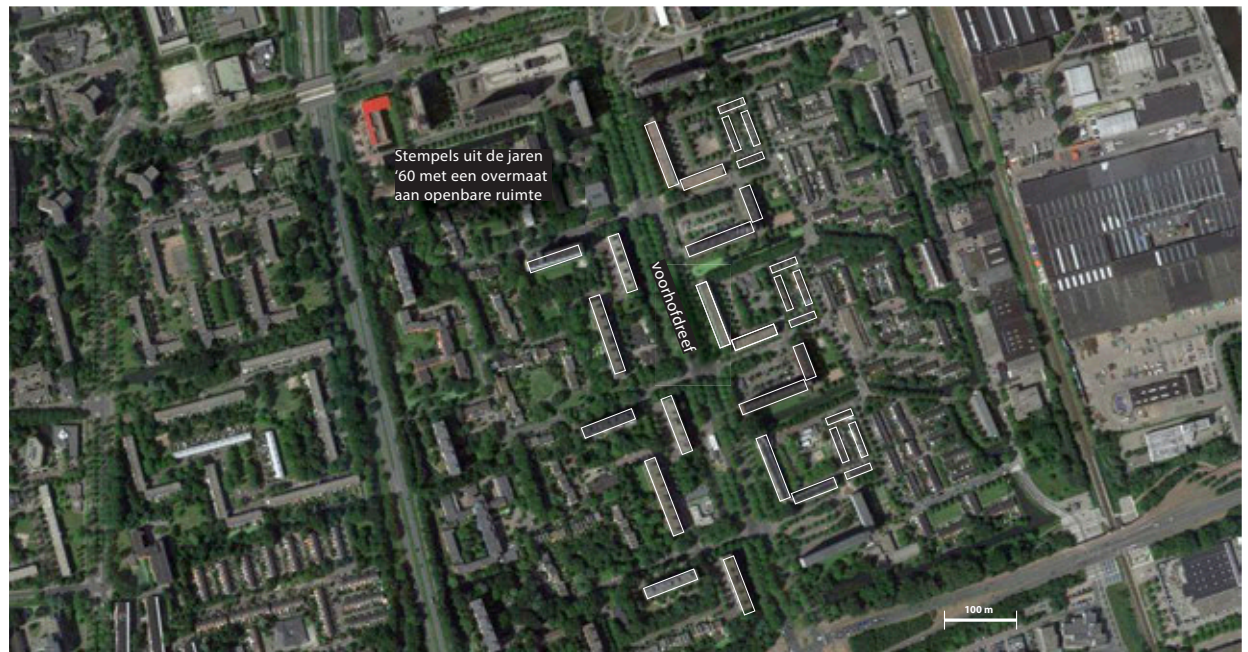
Gestapeld

Voorhofdreef, Delft

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Vaak een ‘wijkontsluitingsweg’ met breed straatprofiel	Strokenbouw, open en half-open bouwblokken	Gallerijflats, portiek-etage woningen
Gescheiden rijbanen, fietspaden en wandelpaden	Grootschalige verkaveling	Veel blinde gevels aan de straat of een plint met bergingen
Veel grote parkeervelden, hoog autobezit	Flatgebouw vaak gescheiden van de openbare weg door een grasveld	Beukmaat 4.2 - 5.4 m
Weinig entrees op de begane grond, galerij of portiekontsluiting		Bouwhoogte portieketagewoningen 3 - 6 verdiepingen, Flats tot ca. 15 verdiepingen
Ligging aan de rand van de stad		
Meestal goed bereikbaar met OV		
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Eenvormige verschijning, vaak gedomineerd door beheer en onderhoud van woningcorporatie	Functiescheiding, monofunctionele bouwblokken: zichtbaar werken aan huis is onmogelijk	Goedkope materialisering
Veel standaardisatie, weinig specifieke details	Veel zonering, geen functies in de ‘plint’ van de gebouwen	Vaak asfalt of betonstenen op de rijbaan en betontegels op de stoep
Materialisering van de gevel is vaak zo goedkoop mogelijk met weinig aandacht voor kozijnen en entrees	Winkelcentrum nabij	Veel groen, veel bomen
Horizontale geleding	Dagelijkse voorzieningen op fietsafstand	Overmatig veel ongedefinieerde openbare ruimte, wel veel plek om te spelen

Aanzicht flatgebouw, Voorhof Delft

Plattegrond Voorhof, Delft

Suburbaan gestapeld

Sociale veiligheid

De natuurlijke toezicht in deze woonmilieus is meestal laag als gevolg van ondoorkijkbaar groen, bebouwing met blinde plinten en woningen van waaruit de stoep en straat niet zichtbaar zijn. Door de uniforme woningindeling is er geen goede verbinding met de straat.

Er is weinig communicatie van eigenaarschap in de semipublieke ruimte. Het is moeilijk gedragsnormen af te spreken en uit te dragen doordat de gezamenlijke entree door veel bewoners wordt gebruikt. Natuurlijke toegangscontrole binnen galerijflats is laag omdat mensen waarschijnlijk niet voelen het recht te hebben onbekenden te mogen vragen wat zij er te zoeken hebben. Er is sprake van anonimiteit doordat semipublieke zones weinig bewonerskenmerken vertonen.

Er zijn weinig deuren aan de straat om aan te kloppen, hulp kan niet snel de straat bereiken. Vaak is de entree van een gebouw niet makkelijk herkenbaar. De open verkavelingsopzet beperkt de gastvrijheid van de woonomgeving en de beschutting tegen de elementen.

Door de vaak geïsoleerde ligging ten opzichte van andere wijken, de barrièrewerking door het brede profiel van de doorgaande wegen en de boomstructuur van het stratenpatroon, is de doorwaadbaarheid laag en komen er zelden bezoekers van buiten de wijk in de straten.

Bewoners wonen welbeschouwd aan een parkeerterrein. Politie surveilleert er niet makkelijk door de vele doodlopende wegen. Ook de scheiding van loop, fiets en autoroutes vermindert de natuurlijke surveillance.

Het beheer van de openbare ruimte vertoont vaak gebreken, sporen van vandalisme en slijtage. Het is onduidelijk wie de ruimte onderhoudt. Er zijn weinig sporen van bewoning en eigenaarschap. De materialisering is vaak van lage kwaliteit.

Leesbaarheid

Er is een duidelijk herhaalde verkavelingsstructuur, waardoor de opbouw van de wijk makkelijk kan worden begrepen. Dit wordt versterkt door de aanwezigheid van goede doorkijkjes en verbindende kijklijnen. De uniformiteit van de architectuur, bebouwingstypen en het gebrek aan uitingen van identiteit bemoeilijken de oriëntatie.

Het woonmilieu heeft weinig verschillen in de detaillering. De architectuur bestaat uit standaardtype blokken met vrijwel exact hetzelfde uiterlijk. Er zijn nauwelijks plekken aanwezig met een uniek eigen karakter.

Het verkavelingspatroon wordt door het woonmilieu heen herhaald waardoor positiebepaling lastiger is.

Controle

Er zijn weinig mogelijkheden voor territoriale expressie. Er is geen ruimte voor bewoners om op de galerijen hun bezit en grenzen van de eigen territorialiteit te uiten. Er is geen ruimte om op de galerijen te verblijven zonder de weg van anderen te blokkeren.

Door de blinde plinten is er geen mogelijkheid om territorialiteit op straat te uiten. Er is nauwelijks een zonering zichtbaar in gradaties van territorialiteit. Het is niet duidelijk wat van wie is. Door het bebouwingstype van de galerijflat wordt ook niet voorzien in interactie met het openbare leven, direct vanuit of nabij de eigen woning.

Privacy is niet makkelijk te reguleren. Er is geen overmaat in de woning. De mogelijkheid om een eigen indeling te bepalen is beperkt als gevolg van het bebouwingstype en de eigendomsverhoudingen.

Sociale relaties

Er is een overschot aan publieke ruimte zonder publiek eigenaarschap en met ongedefinieerde functies. De ontmoetingsplaatsen zijn eenzijdig in functionaliteit en zijn te onbeschermd; er is geen duidelijke structuur in de publieke ruimte en er zijn geen afgezonderde ontmoetingsplaatsen voor alleen bewoners.

Functiescheiding beperkt het aantal publieke voorzieningen en de loopafstanden zijn lang. Er zijn weinig mogelijkheden om het openbare leven gade te slaan. Ongeplande ontmoetingen vinden hierdoor niet makkelijk plaats. Kinderen kunnen moeilijk vanuit de woning in het zicht worden gehouden.

Identiteit

Er zijn weinig mogelijkheden voor personificatie van woningen. Bewoners kunnen alleen iets plaatsen op het balkon, wat vaak als extra opslagruimte wordt gebruikt.

Elke woning is in architectuur exact hetzelfde. De straat is geen onderdeel van het publieke leven en er zijn weinig zichtbare uitingen van een groepsgevoel. De publieke ruimte en de semipublieke ruimte zijn beperkt aan de wensen van bewoners aangepast.

Het woningtype staat bewoners niet toe zelf ruimte te claimen en er zijn weinig mogelijkheden voor groepsactiviteiten. De herhaling van de bebouwing en het verkavelingspatroon zorgt voor weinig afwisseling. Gebouwen hebben zelf weinig karakter of unieke aspecten. In de architectuur is weinig gebruik gemaakt van karakteristieke of cultureel significante materialen met een verhaal of een leuk detail.

Afwisseling

Het woonmilieu is erg prikkelarm. Bewoners hebben weinig mogelijkheden om naar eigen keuze meer activerende plekken in de buurt op te zoeken. Er is geen contrastwerking door rustige en drukke plekken omdat de doorgaande wegen onbebouwd en te breed zijn waardoor zij geen onderdeel uitmaken de leefomgeving. Het bebouwingstype is overal hetzelfde.

De functiescheiding is zeer strak en doordat de doorgaande wegen onbebouwd zijn en de verkeersstromen gescheiden, ontbreekt het aan levendige plekken met economische potentie.

Het dominante bebouwingstype, de blinde plinten en de eigendomsverhoudingen staan de beperkende mogelijkheden voor omzetting van wonen naar andere functies in de weg. Het woonmilieu bestaat uit woningen met speeltuinen, bosjes en parkeerplaatsen. De eentonigheid nodigt niet uit tot wandelen.

Tanthof Delft

Suburbaan

Grondgebonden

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten en woonerven	Bouwblokken van 35m diep, lengte varieert	Rijtjeswoningen, twee onder-één kappers
Eén of twee rijbanen	Strokenbouw of bloemkoolverkaveling	Beukmaat 4-6m
Langsparkeren, haaksparkeren en parkeren op eigen kavel, hoog autobezit	Veel buitenruimten: privé voor- en achtertuinen	Bouwhoogte 2 verdiepingen (met kap)
Elke woning heeft een eigen entree aan de straat		Geen overmaat in de woningen
Ligging aan de rand van de stad		
Meestal goed bereikbaar met OV		
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Eenvormige verschijning of sterke overeenkomsten tussen woningen	Functiescheiding, zichtbaarwerken aan huis is vaak onmogelijk door regelgeving	Goedkope materialisering
Materialisering van de gevel is vaak zo goedkoop mogelijk met weinig aandacht voor kozijnen en entrees	Winkelcentrum nabij	Vaak asfalt of betonstenen op de rijbaan en betontegels op de stoep
Horizontale geleding	Dagelijkse voorzieningen op fietsafstand	Veel groen, veel bomen
Veel repetitie		Veel speelplekken
Beheer en onderhoudsgericht		Overmaat in het stedelijk weefsel

Aanzicht gevel, Tanthof Delft

Plattegrond Tanthof Delft

Suburbaan grondgebonden: Vinex

Sociale veiligheid

Door de brede kijklijnen wordt natuurlijke surveillance goed gefaciliteerd. Er is goed zicht uit de huizen op de straat. Doordat vooral eengezinswoningen voor tweeverdieners zijn gebouwd, is de levendigheid op straat afhankelijk van de schooltijden. Dit werkt de natuurlijke surveillance tegen. Ook zijn er poortjes en achterommetjes met weinig overzicht.

Aan de doorgaande straten is een duidelijke grens zichtbaar tussen privaat en publiek. Bij de hofjes is de overgang geleidelijk en meer diffuus. Bij parkeerhavens is de achterkant voor derden even bereikbaar als de voorkant, waardoor de woning aan de achterkant geen compleet veilige zone vormt.

Door de brede opzet kan er makkelijk worden uitgeweken voor dreigingen of onnatuurlijke situaties. De brede vlaktes, lange blokken en vergezichten zijn soms wel onherbergzaam en ongestructureerd.

Het beheer is keurig; er zijn weinig tekenen van verloedering of normverval. Er wordt veel zorg besteed aan de omgeving.

Leesbaarheid

Er is een duidelijke centrale as zichtbaar in het stedenbouwkundig plan, met uitlopers naar delen van het woonmilieu. Een structuur is herkenbaar aanwezig en identificeerbaar. Een rondweg verbindt de verschillende delen in elke wijk.

Door de aanwezigheid van enkele karakteristieke grote bouwvolumes wordt oriëntatie vergemakkelijkt aan de centrale as. De woonblokken zelf vertonen veel symmetrie en overeenkomsten in vormgeving, wat oriënteren bemoeilijkt.

Op de kruispunten en belangrijkste knooppunten in de wijk wordt er de meeste visuele informatie aangeboden. Dit helpt met het oriënteren en begrip opbouwen over de structuur van het woonmilieu.

Controle

De voortuin bij elke woning biedt de mogelijkheid voor territoriale expressie en afbakening van het eigen domein. De domeinen aan de achterzijde zijn vaak ontoegankelijk en uit het publieke zicht.

Huizen grenzend aan een gezamenlijk hofje hebben een geleidelijke overgang van publiek naar semipubliek. Tegelijkertijd is de overgang van semipubliek naar privé zeer abrupt. De voortuinen fungeren als een bufferzone en overgangsgebied.

Door het parkeren aan de achterkant en de weg aan de voorkant is er qua functionaliteit geen duidelijk verschil meer tussen voor- en achterkant. Dit heeft effect op de privacy en veiligheidsbeleving.

Veel woningen kijken door de kleine kavels direct naar elkaars gevel en in elkaars privéruimte. Dit beperkt de aanwezigheid van privacy. Burengeluid uit de achtertuinen verspreidt zich makkelijk over verschillende woningen. Bewoners kunnen op maaiveldniveau visuele beschutting zoeken met schuttingen e.d. De vrije kijklijnen vanuit de tweede verdieping in tuinen van de burens beperken de privacy.

Sociale relaties

Plantsoenen en grasvelden doorspekken het woonmilieu. Er zijn veel speelvelden en speeltuintjes op korte loopafstand van de huizen. De voorzieningen zijn vrijwel uitsluitend op kinderen gericht; voor (jong) volwassenen zijn er weinig mogelijkheden.

Door de gezamenlijke speelvelden wordt contact sterk ondersteund, vooral tussen ouders en kinderen. De vrije stoep langs de voortuinen, de achterommetjes, de gemeenschappelijke achterzone en de aanwezige aantrekkelijke wandelpaden faciliteren spontaan contact.

Het woonmilieu heeft veel speelmogelijkheden. Er kan veilig vlak voor de deur worden gespeeld. Er is vaak open en ongestructureerd land voor avonturen en om te ravotten.

Identiteit

Vrijwel elke woning heeft een eigen voortuin of voorgevelzone die bewoners zelf invullen. De woningen en geveldetails hebben weinig kenmerken van personificatie. Het karakter van de architectuur is sterk eentonig (overwegend traditioneel, nieuw jaren '30-stijl).

De aanwezige semipublieke ruimte in de woonblokken nodigt uit tot collectief eigenaarschap en ondersteunt de mogelijkheid voor bewoners om ook een collectieve, gemeenschappelijke identiteit waar te nemen en te ontwikkelen. Bewoners laten met voorwerpen en meubels zien dat ze de openbare ruimte gebruiken.

Afwisseling

Het woonmilieu is prikkelarm, m.u.v. de winkelgalerij en enkele speelplaatsen. Er zijn weinig plekken waar mensen bij elkaar komen. Er is geen echte boulevard of stadsplein om mensen te bekijken of elkaar te ontmoeten.

Er is beperkte diepgang in materialisatie van huizen: variatie wordt in grote kleur- en materiaalvlakken gezocht. Er is weinig variatie in structuur, vorm en afmeting van woningen, verschillen liggen in een begrensde set van opties. Er is wel gevarieerd met uniek straatmeubilair.

Het woonmilieu bevat veel gras. Er zijn nauwelijks mogelijkheden voor volwassenenontspanning zoals uit eten te gaan of op een terras te zitten. Er zijn weinig sportmogelijkheden en er is vaak een grote loopafstand tot winkels. Lokaal ondernemerschap wordt door inflexibiliteit van de bebouwingstypen en door het ontbreken van stadsstraten niet gefaciliteerd.

Suburbaan grondgebonden: Bloemkool/ jaren '70

Sociale veiligheid

De natuurlijke surveillance is laag doordat de woningen van de straat afgekeerd zijn. De strokenbouw heeft vaak blinde zijkanten naar de weg toe. Er zijn veel semipublieke steegjes en binnenpleintjes die uit het zicht liggen.

Er ontbreekt vaak een goede afbakening tussen privé en publiek. Er zijn veel doodlopende wegen waardoor veel dode plekken ontstaan. Door de open bebouwing zijn zowel de voor- als achterkanten makkelijk toegankelijk. Hierdoor is er geen veilige achterkant.

Verkeersstromen zijn gescheiden waardoor mensen worden verspreid en natuurlijke surveillance op de verkeersroutes laag is. Wandelaars kunnen overal makkelijk komen en voor inbrekers geeft dit veel toegang. Voor fietsers en auto's is de toegankelijkheid beperkt. Hierdoor is de surveilleerbaarheid voor politie en gemeente beperkt. Het woonmilieu is onderhoudsintensief. Er is een overmaat aan publieke en semipublieke ruimte waarvan beheer en onderhoud vaak niet geregeld is of niet regelmatig wordt uitgevoerd. Defensieve bebouwing (schuurtjes) aan de voorkant beperkt het eigenaarschap.

Leesbaarheid

De aanwezige structuur in het woonmilieu is moeilijk waar te nemen. Er is vaak een vorm van organische structuur aanwezig waarbij de logica ontbreekt.

De wijk heeft globaal hetzelfde uiterlijk. Er is weinig differentiatie in architectuurvorm of unieke plekken die als referentiepunt kunnen dienen. De visuele toegankelijkheid is laag. Alleen rond de ontsluitingsweg is er een duidelijke verbindende zichtlijn.

Controle

Tot en met de voortuin kunnen bewoners hun eigen woning aanpassen. Expressiemogelijkheden zijn vooral grondgebonden. Het is wel mogelijk om accenten aan te passen zoals kleuren van houtwerk.

Er is soms beperkt privéruimte aanwezig, tuintjes zijn vaak erg klein. Bewoners worden gedwongen om sociale relaties aan te gaan. De hofjesstructuur dringt contact op. Je overhoort elkaar makkelijk in de achtertuinten.

Er is een geleidelijke overgang van publiek naar privé. De hofjesstructuur fungeert als een extra bufferstrook tussen de publieke weg en de eigen voortuin.

Sociale relaties

De gemeenschappelijke voorzieningen (plantsoenen en speelplaatsen) zijn vaak te versnipperd, wat de bezetting verdunt. Groen is goed gepositioneerd, maar heeft vaak geen verblijfsfunctie. Door de lage dichtheid en de hoeveelheid groen is er te weinig draagvlak voor de meeste groenvoorzieningen. De hofjes functioneren als verbindingspunt als de achtertuinten aangesloten zijn op het semipublieke gebied. Hierdoor wordt sociaal contact enigszins opgedrongen.

Waar er voortuintjes zijn wordt spontaan contact gefaciliteerd. Er zijn beperkt contactplekken voor volwassenen. De doorgaande wegen zorgen voor een scheiding van het woonmilieu in aparte zones.

De wijk fungeert goed voor een leeftijdsgroep tussen zeven en twaalf jaar. Voor jongere kinderen is de functionaliteit beperkt vanwege de aanwezigheid van water (verdrinkingsgevaar). Voor oudere kinderen is er te weinig te beleven in de wijk.

Identiteit

De huizen in het woonmilieu zien er nagenoeg hetzelfde uit. Er is veel uniformiteit in materiaalgebruik en architectuur. De voortuinen verschillen onderling weinig. Soms geeft een enkele bewoner er wel een unieke expressie aan wat de boel direct opfleurt. Dit worden meteen unieke plekjes.

Bij de hofjes is een gezamenlijke identiteit zichtbaar door plaatsing van gezamenlijke voorwerpen. De schaal van de hofjes is net te groot en de keuzevrijheid te beperkt om echt een gezamenlijke buurtidentiteit te ontwikkelen.

Op wijkniveau ziet het woonmilieu er zeer gelijksoortig uit. Er zijn weinig kenmerkende of unieke plekken die refereren aan de streek of de eigen cultuur. Buurten hebben een nummer, wat de onpersoonlijkheid bevordert.

Afwisseling

De wijk is vlak in stimulatie. Er is geen contrast tussen drukke en rustige plekken.

De visuele variatie is door de uniforme architectuur beperkt. Er is een duidelijke stempelstructuur aanwezig door de vele herhaling van aankleding.

Er is geen functiemenging in de wijk. Alleen rond het winkelcentrum zijn woningen en winkels gemengd, maar dit heeft een zeer beperkt oppervlak.

Suburbaan

Exclusief

Beukenhorstlaan Wassenaar

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten met villa's	Losse verkaveling	Woningen in het hoger segment
Straatprofiel is vaak een breede laan of een singel	Ruime verkaveling	Entree van de kavel aan de straat, woning ligt vaak op enige afstand van de straat
Parkeren op eigen kavel	Woning op eigen kavel met riante voortuin met veel volwassen groen	Beukmaat 6- 20 m
Elk kavel een entree aan de straat, woningen zijn niet altijd zichtbaar vanaf de straat		Bouwhoogte 1 tot 3 verdiepingen
		Villa's op eigen kavel
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Gedifferentieerd, elke villa heeft een eigen verschijningsvorm	Werken aan huis is mogelijk, vaak vrije beroepen, vaak op de begane grond	Zeer hoogwaardige materialisering
Diversiteit, van modern tot traditioneel, vaak zelfbouw	Commerciële functies op eigen kavel	Vaak gebakken materialen op de rijbaan
Materialisering van de gevel is zeer hoogwaardig met veel aandacht voor kozijnen en entrees	Winkelcentrum op afstand	Rijkelijk volgroeide bomen in de straat
Veelvormig met ruimte voor zelfbouw		Openbare ruimte is definiëerd: lanen, singels en parkjes, veel privéruimte

Aanzicht gevel van een typische woning aan de Beukenhorstlaan in Wassenaar

Plattegrond rondom de Beukenhorstlaan in Wassenaar

Dorps

Centrum dorps

Marktplaats, 's-Gravenzande

Ontsluiting

Straten met straatwanden

Smalle straten, vaak met een centraal dorpsplein en/of dorpsweg

Langsparkeren op straat en op aangewezen velden

Elke woning heeft een eigen entree aan de straat

De (historische) dorpskern, er kan een stad of uitbreidingsgebied aan vastgegroeid zijn

Verkavelingstype

Blokverkaveling met een lage dichtheid

Verschillende kavelmaten in breedte en lengte

Woning grenst direct aan de straat, met mogelijk een stoepje of voortuintje (< 5m diep)

Panden met privé achtertuinen, soms nog verborgen achtererven

Bebouwingstype

Gevels en entree aan de straat

Beukmaat 4 - 7 m

Bouwhoogte 1 tot 3 verdiepingen met kap, variatie in bouwhoogte en goothoogte

Boven-benedenwoningen of volledig pand per eigenaar

Architectuur

Traditionele architectuur en bouwmethoden

Aandacht voor de gevel en de entrees

Aandacht voor lokale, traditionele detaillering

Horizontale geleding

Functiemenging

Veel functiemenging, wonen, werken, winkels en publieke voorzieningen
>40% van het totale vloeroppervlak andere functies dan wonen

Functionies in de plint met een toegang aan de straat

Winkelstraten

Dagelijkse voorzieningen op loopafstand

Openbare ruimte

Hoogwaardige materialisering

Vaak gebakken materialen op de rijbaan

Volgroeide bomen in de straat op het dorpsplein

Openbare ruimte is gedefinieerd:
Dorpsstraat en/of dorpsplein

Aanzicht gevels aan het marktplein in 's-Gravenzande

Plattegrond 's-Gravenzande centrum

Dorps

Lokaal

Molenstraat, Monster

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten met losse woningen of korte rijtjes	Losse verkaveling	Gevels en entree aan de straat
Smalle straten, vaak kronkelend, organisch gegroeid, volgt landschappelijke patronen	Verschillende kavelmaten in breedte en lengte	Beukmaat 4 - 7 m
Veel parkeren op eigen kavel	Posities woningen op het kavel variëren	Bouwhoogte 1 à 2 verdiepingen met kap, variatie in bouwhoogte en goothoogte
Entree van de woning via voortuin, vaak met een waterloop langs de weg	Woningen met privé voor- en achtertuinen en soms achtererven	Vrijstaande woningen, twee-onder-een kap en korte rijtjes van max. 4 woningen
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Traditionele architectuur en bouwmethoden	Werken aan huis is mogelijk, vaak kleine bedrijven; schildersbedrijven, timmerbedrijven, loodgieters	Hoogwaardige materialisering
Aandacht voor de kap en kapvorm, verschillende streken hebben verschillende kappen	Commerciële functies op enkele kavels	Vaak gebakken materialen op de rijbaan
Aandacht voor lokale, traditionele detaillering	Winkelstraat / dorpscentrum in de buurt	Volgroeide bomen in de straat en op 'brinken'
Veelvormig met ruimte voor zelfbouw		Openbare ruimte is gedefinieerd: speelplaatsen en pleintjes of plantsoenen

Aanzicht gevels van woningen aan de Molenstraat in Monster

Plattegrond Monster, rondom de Molenstraat

Klapwijk, Pijnacker

Dorps

Suburbaan

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Straten rijtjes woningen of twee-onder-één-kap	stempelbouw, open en half-open bouwblokken	Gevels en entree aan de straat
Gescheiden rijbanen, fietspaden en wandelpaden	Grootschalige verkaveling	Beukmaat 4 - 7 m
Vaak parkeren voor de deur	De grondgebonden woningen hebben een voor- en achtertuin, soms een stoepje	Bouwhoogte 1 à 2 verdiepingen met kap, variatie in bouwhoogte en goothoogte
Elke woning heeft een eigen entree aan de staat		twee-onder-een kap en rijtjeswoningen
Ligging aan de rand van een dorp		
Architectuur	Funciemenging	Openbare ruimte
Eenvormige verschijning	Zichtbaar werken aan huis is lastig	Goedkope materialisering
Moderne vormgevel, weinig detail	Commerciële functies op enkele kavels: buurtsuper, chinees, frietzaak	Vaak asfalt of betonstenen op de rijbaan en betontegels op de stoep
Materialisering van de gevel is vaak goedkoop met weinig aandacht voor kozijnen en entrees	Dagelijkse voorzieningen vaak niet nabij	Veel groen, veel bomen
Horizontale geleding		Veel openbare ruimte, veel plek om te spelen
Beheer en onderhoudsgericht		

Aanzicht gevels van typische rijtjeswoningen in de Klapwijk in Pijnacker

Plattegrond Klapwijk Pijnacker

Dorps

Sociale veiligheid

Er is een hoge natuurlijke surveillance in het woonmilieu. Vanuit de woningen is de straat meestal goed zichtbaar. Er is vrijwel geen niemandsland in het woonmilieu, overal zijn aanwijzingen dat iemand de omgeving verzorgt en overziet.

Er is een duidelijke eenduidigheid door het milieu heen. Randen van bezit zijn duidelijk begrensd. Het is helder waar de publieke ruimte overgaat in privébezit. Op de woonerven is de toegankelijkheid beperkt.

Voor criminelen is het lastig actief te zijn doordat vluchten moeilijk is door gebrek aan uitwijkmogelijkheden en doordat de sociale controle hoog is in het dorp.

Het hoge onderhoudsniveau maakt dit woonmilieu uniek. Met het hoge (psychologisch) eigendom en de hoge sociale controle zijn onderhoud en verzorging overal de norm, ook in de publieke ruimte.

Leesbaarheid

Er zijn duidelijke hoofdstraten, maar de aftakkingen vertonen soms een onlogisch patroon. De oude dorpskern heeft een organisch en logisch gevormd stedelijk patroon. De kerken vormen goede oriëntatiepunten.

Het woonmilieu bevat veel verschillende buurten. De grenzen van deze buurten vormen op zichzelf oriëntatiepunten in het hele woonmilieu.

Langs de ontsluitingswegen zijn er goede visuele verbindingen. De overige delen hebben een lage visuele verbinding. Doordat de afmetingen beperkt zijn en de kerktorens in de oude kern vaak zichtbaar blijven, vormt de lage leesbaarheid geen grote obstructie.

Controle

Er is veel territoriale expressie. Vrijwel iedereen heeft een eigen voortuin en uniek gevormde voordeur. In de oude dorpskern zijn er weinig voortuinen, maar zijn de mogelijkheden om de voorgevel naar eigen inzicht aan te passen groter.

Door de voortuinen hebben bewoners mogelijkheid om hun privacy t.o.v. de straat te reguleren. Woningen in het duurdere segment hebben diepere tuinen met meer mogelijkheden voor exclusie.

De voor- en achtertuinen bieden goede buffers t.o.v. de publieke ruimte. Het is vaak zichtbaar dat bewoners een extra zone tot semipubliek terrein verklaren en zo een extra gezamenlijke tussenruimte creëren.

Sociale relaties

Er is een breed pallet aan gemeenschappelijke voorzieningen: sport, speeltuinen voor verschillende leeftijden, natuur en winkels. De voorzieningen liggen op korte (loop)afstand van de woningen. De kerken en het verenigingshuis hebben de mogelijkheid om het milieu te verenigen.

Er zijn veel voortuinen en verbindingspaden langs huizen. Het ontbreken van lange monotone straten en de aanwezigheid van aantrekkelijke afwisselende wandelpaden met natuur ondersteunen wandelen en veel spontane interacties.

Het is goed mogelijk om op kinderen toezicht houden. Er zijn veel speelmogelijkheden, weg van de autoweg. Er is veel diversiteit in natuur. Er zijn voldoende plekken voor oudere kinderen om samen te komen maar in het dorp is er ook weinig te doen. Het milieu is voor kinderen tot ongeveer 14 jaar erg kindvriendelijk.

Identiteit

In de oude dorpskern zijn de huizen eenvoudig maar wel uniek. Dankzij de overmaat op de kavel kunnen bewoners hun huizen naar eigen smaak aanpassen. De kleine afmetingen van buurten met een eigen bouwstijl vormt een vorm van buurtidentiteit. Er is in het dorp weinig herhaling in het stedelijk weefsel/stratenpatroon.

Het milieu is kleinschalig en bevat veel voorzieningen. Daarnaast is elk nieuw deel van het woonmilieu verbonden met de oude kern. Hierdoor is er altijd een aarding in de lokale geschiedenis en cultuur. Er is een hoge onderlinge ruimtelijke verbondenheid; stijlen en plekken in het woonmilieu lopen makkelijk in elkaar over. Dit zorgt voor veel eenheid en maakt het milieu uniek.

Afwisseling

De dorpskern heeft door haar organische vorming, unieke variatie en de aanwezigheid van autoverkeer in de nauwe straatjes een verhoogd prikkelniveau.

De woonwijken liggen vlakbij en hebben een laag prikkelniveau. Bewoners hebben de mogelijkheid naar keuze levendigheid op te zoeken.

Er zijn verschillende architectuurvormen vlak naast elkaar in een klein gebied. Dit geeft veel afwisseling. Er is een breed pallet aan functies op korte afstand van elkaar.

Zouteveenseweg, Midden-Delfland

Landelijk

Ontsluiting	Verkavelingstype	Bebouwingstype
Wegen met vrijstaande woningen en bedrijfsgebouwen Het gemengd wegprofiel is vaak een verdicht lint of een dijk, volgt de lijnen in het landschap Parkeren op eigen kavel, autobezit noodzakelijk Elk kavel een entree aan de weg, woningen zijn niet altijd zichtbaar vanaf de straat Ver van OV	Losse verkaveling Ruime verkaveling Woning op eigen kavel met riante voortuin en achtererf met veel volwassen (bedrijfs) groen	Entree via het erf Bouwhoogte 1 à 2 verdiepingen met kap, variatie in bouwhoogte en goothoogte Vrijstaande woningen en bedrijfsgebouwen
Architectuur	Functiemenging	Openbare ruimte
Gedifferentieerd, elke woning heeft een eigen verschijningsvorm Vaak traditioneel, vaak zelfbouw Materialisering van de gevel is hoogwaardig met veel aandacht voor kozijnen en entrees Veelvormig met ruimte voor zelfbouw	Voorname­lijk boeren bedrijven Commerciële functies op eigen kavel Dagelijkse voorzieningen niet nabij	Hoogwaardige materialisering Geasfalteerde weg lommerijke straten of openzicht naar het landschap Openbare ruimte is definiëerd: dijken, groen lint, veel privéruimte

Aanzicht typische woning aan de Zouteveenseweg in Midden-Delfland

Plattegrond Midden-Delfland rondom de Zouteveenseweg

Living Labs

verslag van twee workshops met hantering
van de ordeningsprincipes

1. transformatie van suburbaan richting dorps
2. transformatie van suburbaan richting stedelijk

Transformatie Pijnacker Nootdorp

Suburbaan

Grondgebonden

Dorps

Centrum Dorps

Lokaal

Plattegrond Pijnacker-Nootdorp
500m

9 december 2014 Living lab: transformatie van het gebied ten oosten van station Pijnacker Centrum. De workshopdeelnemers hebben verschillende achtergronden: van stedenbouwkundigen en planners bij gemeenten en corporaties tot omgevingspsychologen en beleidsmedewerkers. De ordeningsprincipes zoals die zijn vastgesteld in deze handreiking worden gehanteerd om gezamenlijk de transformatie te sturen richting een Dorps milieu.

Al snel blijkt dat de verbindingen van het transformatiegebied met het station en het centrum van Pijnacker belangrijk zijn. Ook de parkeernorm en de parkeeroplossing zijn belangrijke topics in de discussie. Iedereen is het erover eens dat om een echt dorpsmilieu te creëren de parkeernorm laag moet zijn. Met een hoge parkeernorm en de daarbij behorende parkeeroplossingen gaat het milieu snel richting suburbaan.

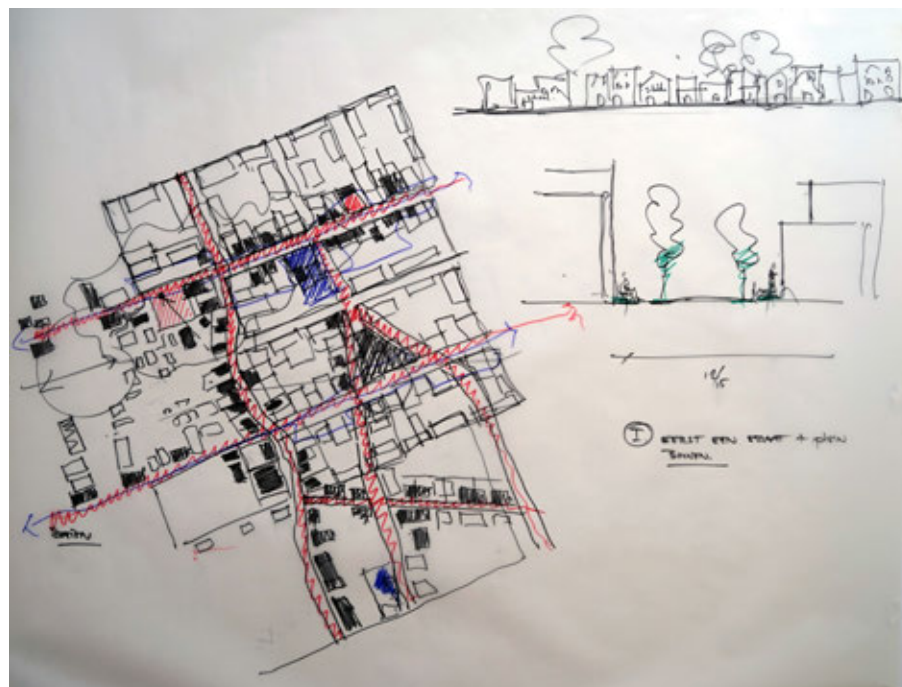
Met het hanteren van de ordeningsprincipes wordt er tijdens de discussie één taal gesproken door mensen met een verschillende achtergrond en vakgebied. De ordeningsprincipes die zijn toegepast om het milieu te transformeren richting een dorps milieu zijn na te lezen op de pagina's 62-65: dorps centrum en dorps lokaal.

Het schetsontwerp dat tijdens de discussie wordt opgetekend helpt om de discussie te verhelderen en beeldend te maken. Het is geen uitgewerkt plan dat zo kan worden doorgevoerd, maar het laat de gevolgen van beslissingen direct zien op de kaart.

De schets toont een poging het transformatie gebied te verbinden met het station Pijnacker Centrum en het daarnaast liggende centrum. Het 'gezicht' van de wijk richting de hoofdweg is daarbij belangrijk. Er worden straten gemaakt met straatwanden. De straten hoeven niet altijd recht te lopen. Een enkele kronkel of een diagonaal is welkom. Echter wordt opgemerkt dat voor de veiligheid en het gevoel van veiligheid oriëntatie en overzicht belangrijk zijn. De bochten zijn daarom niet al te scherp. Er wordt getracht om een hiërarchie in de straten te maken en er wordt een centraal plein of straat gezocht om de voornaamste functies langs te clusteren. De invulling van de plots is steeds verschillend en biedt ruimte voor verschillende woonwensen en functies, zoals we vaak in een dorp terugzien. De straten hebben een smal profiel. Er is ruimte voor langsparkeren, grote parkeervelden zijn niet wenselijk, wel kan er af en toe op een slimme manier een plot worden ingevuld met parkeren. Straatprofiel en parkeernorm blijken een belangrijke invloed te hebben op het woonmilieu. Zij spelen een prominente rol in het aansturen op een suburbaan of een dorpsmilieu.

huidige situatie

schetsontwerp als uitkomst van de discussie

Transformatie Delft Poptahof

Suburbaan

Stedelijk

Gestapeld

Rustig

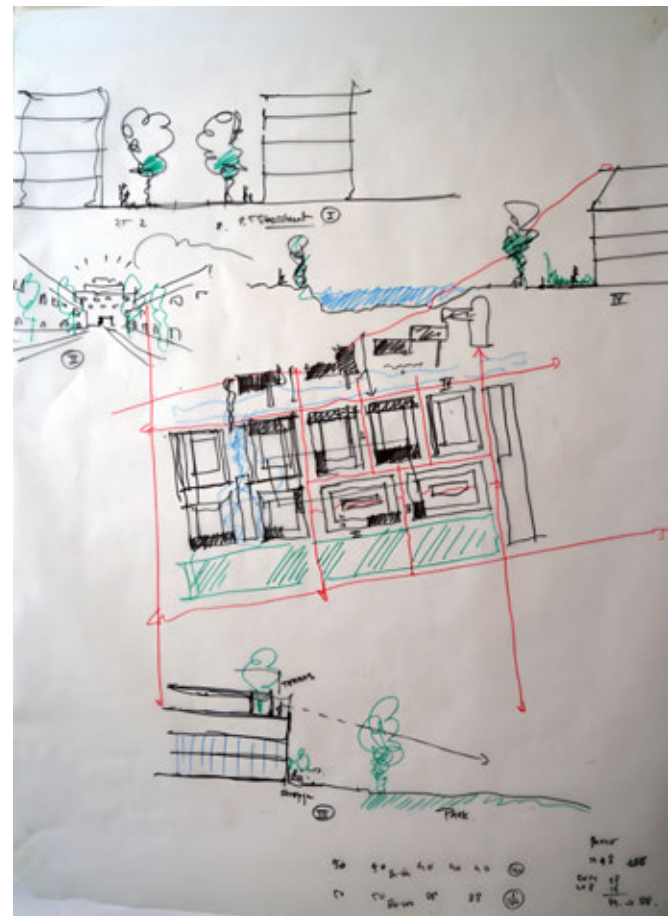
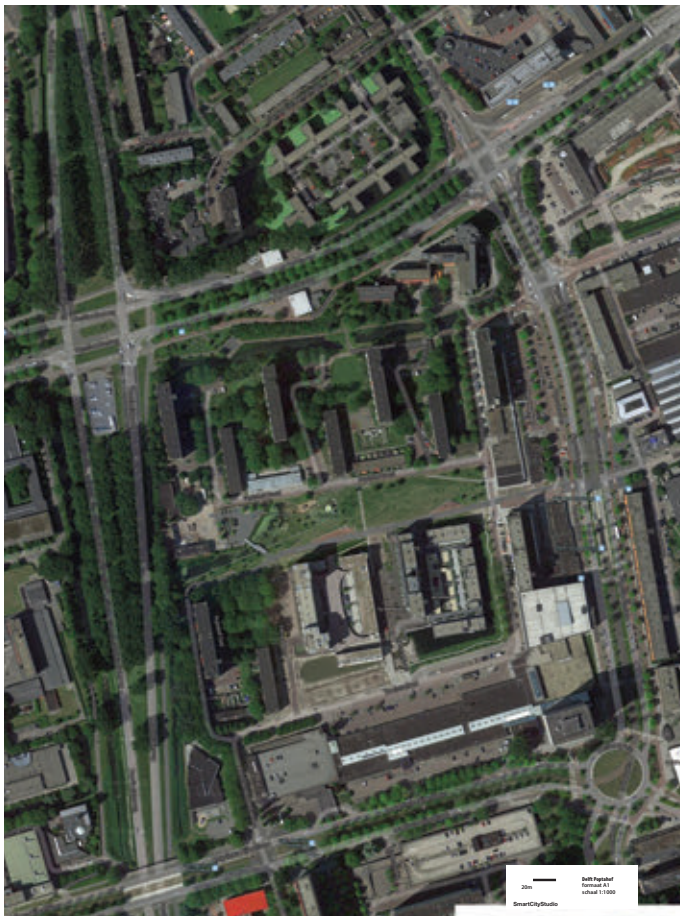

Plattegrond Pijnacker-Nootdorp

500m

10 december 2014 - Living Lab: Delft Poptahof onder de loep genomen. Het gebied heeft een grote potentie vanwege de ligging nabij NS station Delft en de binnenstad. Echter is het op dit moment een onaantrekkelijk gebied met hoge flats, blinde plinten en grote parkeervelden. Typisch suburbaan gestapeld. Verderop heeft er al transformatie plaatsgevonden. In de workshop bekijken we hoe het transformatie gebied kan worden gestuurd richting een stedelijk woonmilieu. Wederom zijn de ordeningsprincipes een belangrijke tool. Als we inzoomen op het gebied, zien we dat de dubbelbaanse Westlandse weg een behoorlijke barrière vormt. Zouden we hier een aantrekkelijker profiel van kunnen maken, gebruikmakend van de huidige structuur en maat? In de discussie lijkt het lastig, maar er wordt een poging gedaan een stadse boulevard te maken met straatwanden. Daarnaast wordt er gekeken naar de mogelijkheid om een verbinding te leggen met het Poptapark en naar de mogelijkheid om een aantrekkelijk stedelijk (rustig) milieu te creëren binnen de blokken. Lukt dit binnen de bestaande structuur of moet er sloop-nieuwbouw worden gepleegd?

De ordeningsprincipes die worden gehanteerd om de transformatie van suburbaan richting rustig stedelijk te sturen zijn na te lezen op pagina 36. In de transformatie van Delft Poptahof zijn er een aantal topics die sterk naar voren komen: de verbinding met de omgeving en het gezicht van de wijk, stadsblokken met een aantrekkelijke landschappelijke kwaliteit, straten met straatwanden en de parkeerdruk met een passende oplossing. De schets toont ons een poging om aantrekkelijke straatprofielen te maken. Het nieuwgebouwd stadsblok Le Medi in Rotterdam wordt aangedragen als inspiratiebron voor de stadsblokken. In de discussie lijkt er een midden te worden gezocht tussen behoud van bestaande structuren en gebouwen en sloop nieuwbouw. Zichtlijnen, verbindingen met het Poptapark, oriëntatiepunten en landschappelijke kwaliteiten in de vorm van waterwegen en bomen worden aangedragen om een stedelijke kwaliteit te creëren. Ook functiemenging, een aantrekkelijke plint en entrees aan het park en langs de straten zijn belangrijk in de vorming van het plan. De schets toont het resultaat van de discussie.

Tips & trucs uit referentieprojecten

Steegsche velden Best, NL SmartCityStudio 2009-2014, Stedenbouwkundig ontwerp

Dorpse ordeningsprincipes toegepast

Ontsluiting

Straten met korte rijtjes

Verkavelingstype

Verschillende kavelmaten

Posities woningen op het kavel variëren

Architectuur

Aandacht voor gevels en entree

Bebouwingstype

Bouwhoogte twee verdiepingen met kap

Variatie in bouwhoogte en goothoogte

Openbare ruimte

Hoogwaardige materialisering

Gebakken materialen op de rijbaan

Openbare ruimte is gedefiniëerd: brinken, speelplaatsen en plantsoenen

Sterrenkwartier Spijkenisse SmartCityStudio 2012-2013, stedelijke transformatie

voor

na

Stedelijke ordeningsprincipes toegepast

Ontsluiting

Verbonden met de omgeving, de blokken hebben zich geopend naar het park

Gebouwd parkeren, minder grote open parkeervelden

Verkavelingstype

Transformatie naar kleinere blokverkaveling.

Woningen met privé achtertuinen of balkons

Architectuur

Meer aandacht voor kozijnen en entrees

Meer differentiatie

Bebouwingstype

Gevels en entrees georiënteerd op de straat

Openbare ruimte

Volgroeide bomen in de straat

Openbare ruimte is definieerd

Bijlage psychologische beleving zes belevingsfacetten

Psychologische beleving: doelstelling, werkwijze en interpretatie gegevens

Herstructureringsprojecten werden vaak bepaald door woningkwantiteit in plaats van omgevingskwaliteit. Hierin is een verschuiving merkbaar van relatief weinig aandacht voor de stedenbouwkundige en ruimtelijke samenhang in stedelijke structuren naar een toegenomen interesse in hoe we deze samenhang kunnen verbeteren. De verandering komt voort uit de wens om leefproblemen op te lossen, problematische wijken betere vooruitzichten te geven en een beter gericht aanbod op de (verwachte) woonbehoefte te ontwikkelen voor de burger.

De verandering in optiek vraagt om ruimtelijke transformatie- en verbeteringsvoorstellen voor de (her) inrichting van de leefomgeving waarbij de ervaring van de burger centraal staat. Vanuit het idee dat de beleving de kwaliteit van de omgeving sterk beïnvloedt wordt in dit project daarom aandacht besteed aan de stedelijke beleving van woonmilieus. Het project is een eerste afbakening van facetten die de beleving van woonmilieus in belangrijke mate beïnvloeden. Daarnaast wordt de beleving van acht kenmerkende woonmilieus beschreven.

Leefbaarheid als uitgangspunt.

Als centraal uitgangspunt zijn we uitgegaan van de beleving van leefbaarheid. Leefbaarheid definiëren we als de mate waarin bewoners zelfstandig in staat zijn om eigen doelen te bereiken op het gebied van gezondheid, familielevens, sociale relaties, inrichting, werksituatie, dienstenafname, inkomensniveau, veiligheid, omgevingskwaliteit, sociale gelijkheid, welvarendheid en mate van zelfrealisatie.

Aanwijzingen voor interpretatie van de resultaten.

De resultaten beschrijven de veronderstelde beleving op basis van een theoretisch kenniskader. Er is alleen gefocust op mogelijke invloeden van de fysieke omgeving. Dit zal in de praktijk verschillen van de gepercipieerde beleving op basis van instrumenten zoals de grote woontest, waarbij ook sociale, economische en culturele omstandigheden zijn meegenomen. Voor de lezer is het daarbij belangrijk om te realiseren dat de resultaten niet geverifieerd zijn en daardoor niet overal overeen zullen komen met de echte beleving van verschillende doelgroepen. De beschrijvingen fungeren als een startpunt om hypothesen voor oorzaak-gevolg relaties op te stellen, maar vormen geen recept om zonder contact met bewoners direct beleid en interventies op te baseren.

Daarbij kan het belangrijk zijn om een basishouding van 'possibilisme' in te nemen. Interventies vergroten de kans op een bepaalde beleving of ervaring maar dicteren dit zelden. Door te denken in termen van kansen of mogelijkheden wordt voorkomen dat de gedachte ontstaat dat er van bovenaf een maakbare beleving kan worden gecreëerd zonder te controleren of het aansluit bij de wens van de burger. De relatie met de bewoner moet zoveel mogelijk worden opgezocht omdat de beleving vanaf de tekentafel vaak anders is dan de beleving van de wijkbewoner.

Hoe zijn we te werk gegaan?

Voor de woonmilieubeschrijvingen is onderstaande werkwijze gehanteerd:

Stap 1: Definiëren wat wordt verstaan onder beleving.

Er zijn verschillende manieren om beleving te definiëren. Na een verkennend literatuuronderzoek hebben wij gekozen voor menselijke basisbehoeften.

Stap 2: Opzetten van een beschrijvend model.

We hebben een model opgezet voor beleving met zes hoofdfacetten. Onder elk hoofdfacet zijn drie of vier beschrijvende subfacetten.

Stap 3: Selectie van zeven woonmilieus.

Om de opdracht realiseerbaar te houden zijn de zeven meest kenmerkende en voorkomende woonmilieus geselecteerd. Het woonmilieu 'suburbaan grondgebonden' is opgesplitst in een bloemkoolwijk variant en een Vinex-wijk variant omdat de bouwperiode invloed uit kan oefenen op de beleving.

Stap 4: Selectie van acht prototypische wijken.

Om de daadwerkelijke inventarisatie te kunnen baseren op empirische gegevens zijn acht prototypische wijken geselecteerd waarin elk woonmilieu voorkomt.

Stap 5: Verzamelen van wijkgegevens d.m.v. fotografie en plananalyse.

Elke wijk is uitgebreid gefotografeerd. De plattegronden van elke wijk zijn bestudeerd d.m.v. plananalyse op ruimtelijke patronen en kenmerken.

Stap 6: Beschrijving van de acht woonmilieus op basis van de wijkanalyse

In een drietal besprekingsessies zijn de gegevens van elke wijk doorgenomen. Aan de hand van het beschrijvende model voor beleving is elk woonmilieu beschreven. De resultaten staan in dit document.

Psychologische beleving: de selectie van belevingsfacetten

Om tegemoet te komen aan de vereisten voor universaliteit over de acht milieus en over alle gebruikersgroepen is er uitgegaan van primaire psychologische basisbehoeften van bewoners. Om te komen tot een duidelijk kader wat beleving precies inhoudt is eerst een afbakening gemaakt.

In onderling overleg zijn zes selectiecriteria gekozen waaraan belevingsaspecten aan moesten voldoen. Er is getwijfeld of er ook binnen het woonmilieu concrete individuele ervaringen van doelgroepen moesten worden verzameld. Dit zou betekenen dat er ook data moest worden verzameld bij bewoners door middel van bijeenkomsten, vragenlijsten of interviews. Dit bleek niet realiseerbaar en daarom is hier van afgezien.

De zes selectiecriteria zijn:

Universeel aanwezig.

Het onderzoek plaatst woonmilieus naast elkaar voor vergelijking en identificatie. Daarom was het uitgangspunt dat alle aspecten aanwezig moesten zijn in alle woonmilieus.

Universeel toepasbaar.

De aspecten moesten van toepassing zijn op alle aanwezige gebruikersgroepen. Ze dienen daarom zoveel mogelijk onafhankelijk te zijn van individuele gebruikerskenmerken zoals leeftijd of mate van mobiliteit.

Wetenschappelijk relevant.

De aspecten moesten uitwerkbaar zijn en te onderbouwen op basis van wetenschappelijke kennis en inzicht.

Maatschappelijk relevant.

De aspecten moesten teruggrijpen op kernaspecten in de beleving van de woonmilieus door bewoners.

Omvattend.

De aspecten moesten samen een omvattende en brede invulling geven aan het begrip leefbaarheid.

Observeerbaar.

Het moest mogelijk zijn de aspecten door middel van observatie in kaart te brengen.

Welke facetten zijn gekozen?

Er zijn zes belevingsfacetten gekozen om de woonmilieus te beschrijven. Deze zes facetten zijn achtereenvolgens:

- 1. Sociale veiligheid;** de mate waarin bewoners zich veilig voelen.
- 2. Leesbaarheid;** de mate waarin er een duidelijke structuur aanwezig is.
- 3. Controle;** de mate waarin bewoners hun omgeving kunnen aanpassen.
- 4. Sociale relaties;** de mate waarin sociaal contact gefaciliteerd wordt.
- 5. Identiteit;** de mate waarin er identiteitsbepalende en karakterverhogende elementen en structuren aanwezig zijn.
- 6. Afwisseling;** de mate van variatie in de bebouwing en inrichting.

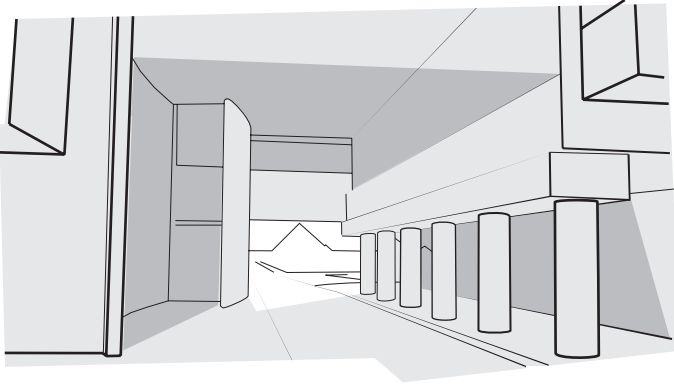
De eerste vijf facetten volgen losjes twee modellen van de gedragswetenschappers Zeisel en Maslow. Deze keuze kwam tot stand doordat deze modellen het meest fundamenteel terugvallen op de basisbehoeften van bewoners. Het zesde aspect, afwisseling, is een aspect dat niet in de modellen van Zeisel en Maslow terug te vinden is maar ook een primair universele behoefte vertegenwoordigt. Mensen raken gestimuleerd door omgevingen met een zekere mate van complexiteit. Een teveel aan stimulatie en prikkeling in een gebied vinden de meeste mensen vervelend, te weinig zorgt echter ook voor onaangename ervaringen. Te overzichtelijke omgevingen zijn snel saai, wat leidt tot een slechtere beleving. Te drukke omgevingen zorgen voor overbelasting.

Niet toegevoegd maar wel een belangrijk aspect van beleving is contact met natuur. We hebben dit uitgesloten omdat het een te doelgroepafhankelijke kwaliteit is en daardoor in strijd met het criterium 'universeel toepasbaar'. Op de volgende pagina's worden de facetten kort samengevat.

In de bijlage (p.81-93) wordt er dieper ingegaan op de zes belevingsfacetten.

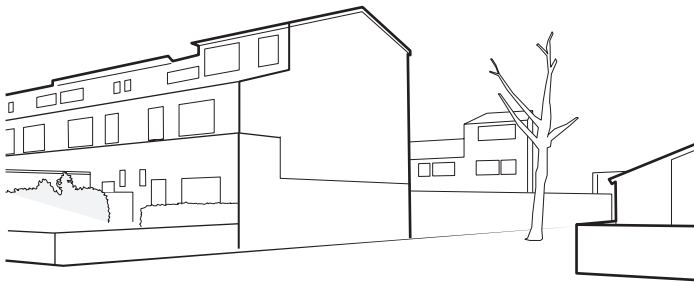
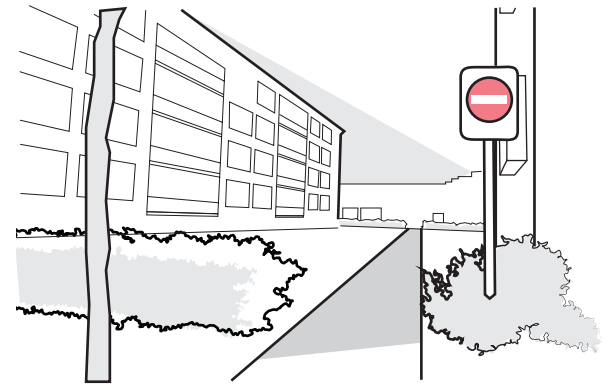

Sociale veiligheid

Zichtbaarheid kan worden bevorderd met kijklijnen op maaiveldniveau die de straat en omliggende ruimte met elkaar verbinden, goed zicht uit woonhuizen op de straat en aanwezigheid van mensen op straat. Donkere en onoverzichtelijke plekken zoals links is weergegeven moeten zoveel mogelijk worden voorkomen.

De grens tussen publieke ruimte en private ruimte kan helder worden afgebakend door de rooilijn consistent zichtbaar te maken en grenzen aan te geven, eventueel symbolisch. Op plekken waar de grens niet duidelijk is verschijnen vaak verbodbordjes, soms door bewoners zelf geplaatst. Dit is een indicatie dat de omgeving niet duidelijk grenzen uitdraagt.

Goede doorgaande toegangswegen verhogen de bereikbaarheid. Blinde plinten in de woonomgeving reduceren de zichtbaarheid op straat en geven een perceptie van onbereikbaarheid doordat de mogelijkheid om contact met mensen te maken verkleind wordt.

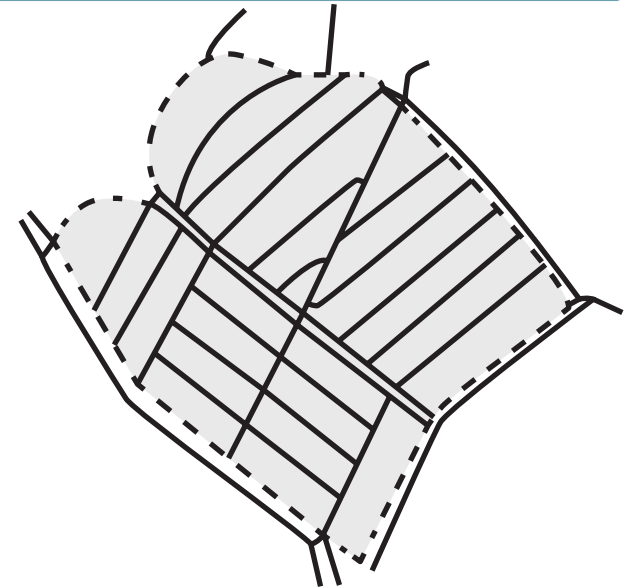
Als huizen goed verzorgd zijn, wordt visueel gecommuniceerd dat goed onderhoud de norm is en dat de eigenaar een hoge betrokkenheid heeft bij zijn bezit en omgeving. Als zelfs een eigenaar geen zorg voor zijn bezit heeft, is er voor derden ook minder aanleiding om er zorg voor te dragen.

Leesbaarheid

Het stratenpatroon van de wijk Den Haag Statenkwartier is een voorbeeld van een eenduidig patroon. De centrale as is de verbindinglijn van de wijk. Dwars op deze as verbinden lange lanen de huizen met de rest van de stad. Het patroon is makkelijk te onderscheiden en te begrijpen.

Een manier waarop differentiatie kan worden gerealiseerd is door unieke en afwijkende gebouwen te realiseren op de koppen van straten. Hierdoor fungeert dit gebouw als referentiepunt voor een straat of een buurt.

Zichtlijnen en doorkijkjes helpen mensen om overzicht te krijgen doordat relaties in het stedelijk weefsel ter plekke inzichtelijk worden gemaakt. Het effect neemt toe naarmate het stedelijk weefsel een logischere opbouw heeft.

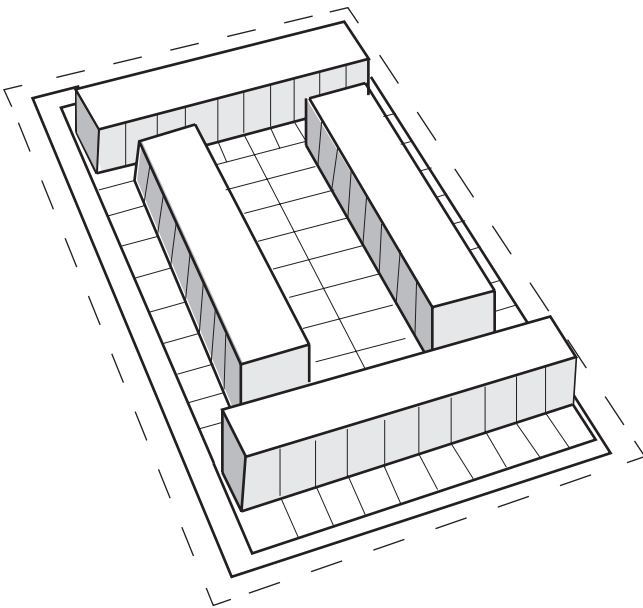

Controle

Territoriale expressie kan worden geïntegreerd in de architectuur door middel van het aanbieden van afscheidingen d.m.v. muurtjes of ornamenten. Een nog effectievere manier is om mogelijkheden beschikbaar te stellen aan bewoners om deze zelf in te vullen. Hoe minder vormgeving opgelegd wordt aan bewoners, hoe meer vrijheid en zelfstandigheid bewoners kunnen ervaren. Overmaat in woning, kavel en ensemble biedt bewoners ook flexibiliteit om hun woning en omgeving aan te passen aan nieuwe behoeften.

Doordat bewoners bijvoorbeeld zelf de privacybehoefte kunnen invullen kan de eigen balans tussen waarneming van het straatleven en bescherming van het privé-eigendom vormgeven. Als de behoefte aan privacy verandert, kan de woning meeveranderen zodat de balans behouden blijft. Op de rechter tekening zijn er vrijwel geen privacyregulerende maatregelen. Bewoners kunnen alleen door de interne ruimte aan te passen (gordijnen) zich afschermen.

Zonering levert de mogelijkheid op om een graduele overgang te bewerkstelligen tussen het volledige publieke leven en het volledige privé leven. De overgangszone kan worden bewerkstelligd met semipublieke ruimte (gezamenlijk voor alle bewoners) en semiprivate ruimte (van de bewoner zelf, zoals een voortuin). In de beste situatie bevat elke woning een semiprivate zone. Deze zone kan er ook voor zorgen dat de straat ook gedeeltelijk opgaat in semiprivaat gebruik.

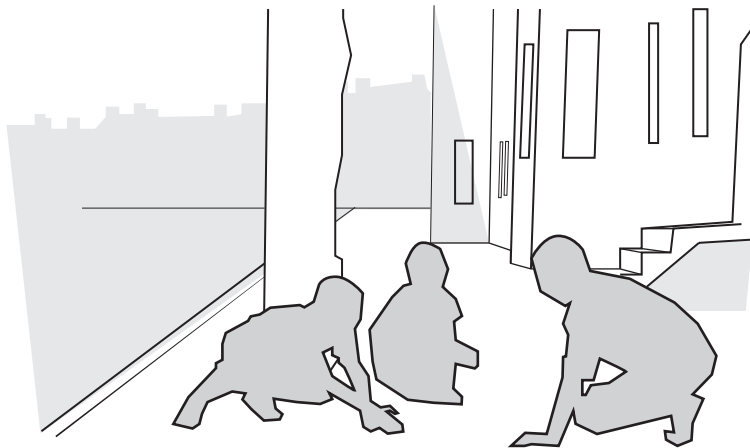

Sociale relaties

Speeltoestellen direct voor de voordeur zorgen voor een verbindend element in de wijk. Hierbij kunnen ook zitvoorzieningen voor volwassenen (zoals een plek om buiten te eten) worden bijgevoegd zodat de ruimte voor verschillende generaties bruikbaar wordt. Ook ruimte voor een lokale winkel, een klein cafe of een gemeenschappelijke ruimte kan dienen als voorziening.

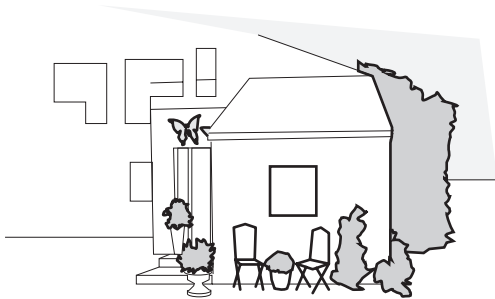
Door kleine verhogingen, trapjes, straatjes e.d. te introduceren in de omgeving ontstaan er plekjes voor een spontaan gesprek. Een goede open verbinding tussen de eigen (tuin)ruimte en de publieke of semipublieke ruimte is hierbij belangrijk omdat zo mensen in staat worden gesteld om naar behoefte contact te maken.

Een brede stoep stelt kinderen in staat om vrij te spelen, vlak voor de eigen voordeur. Hierdoor is het ook makkelijker om toezicht te houden op (jonge) kinderen. De toegenomen levendigheid voor de voordeur verhoogt de leefbaarheid in het woonmilieu.

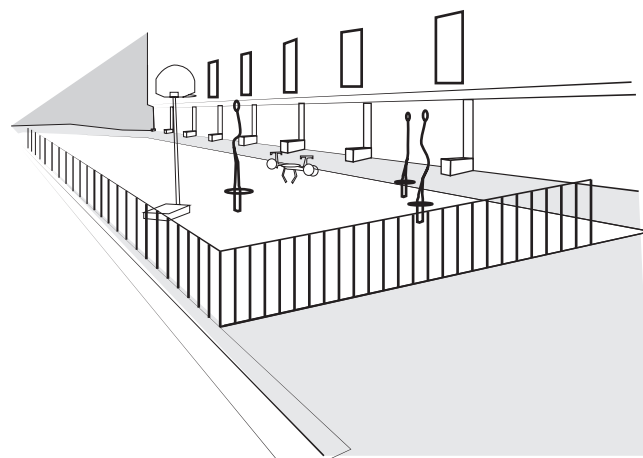

Identiteit

Kleinschalige objecten en toevoegingen van bewoners laten zien dat er mensen aanwezig zijn in de woonomgeving. Ze geven een gevoel van herkenning en vriendelijkheid voor de buurtbewoners. Voor de bewoner zelf is het een mogelijkheid om zich te laten zien.

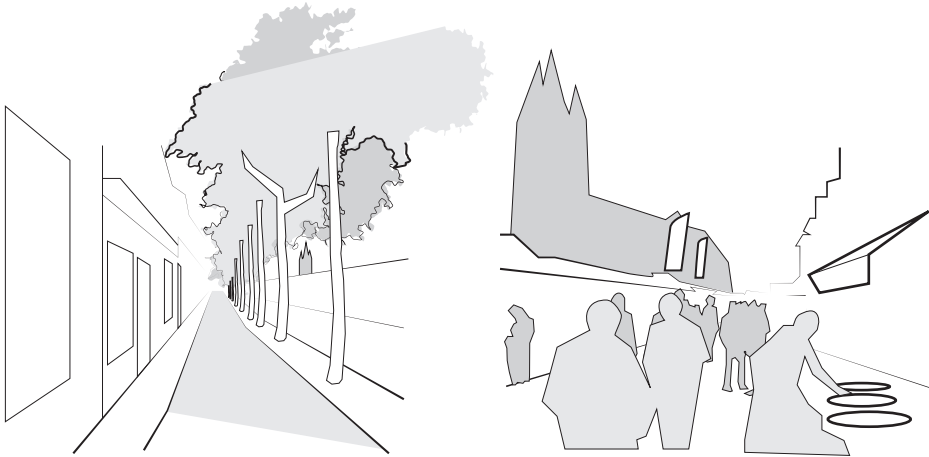
Door objecten die buurtbewoners achterlaten in een gezamenlijke afgeschermede omgeving voor buurtbewoners ontstaat er meer een sfeer van saamhorigheid. Het geeft de mogelijkheid om ergens bij te kunnen horen voor de buurtbewoner.

Unieke kenmerken in de omgeving stijgen in waarde als er een sociale of culturele waarde aan vast zit. Een uniek geschiedkundig detail geeft een vorm van aarding in de omgeving.

Afwisseling

Door levendige plekken af te wisselen met rustige plekken hebben huiszoekers een diverser aanbod. Buurtbewoners hebben de mogelijkheid om naar gelieve een drukke of rustige plek op te zoeken. Het voorkomt een saaie leefomgeving.

Afwisselende gevels zorgen dat het straatbeeld niet snel saai wordt. Het maakt de straat boeiender om in te zijn en prikkelt de nieuwsgierigheid.

Door woningen en commerciële functies te mengen ontstaat activiteit in het woonmilieu. Door scheiding van functies op blokniveau los te laten ontstaat meer levendigheid, wat de leefbaarheid kan verhogen.

Colofon

Deze handreiking is gemaakt in opdracht van het stadsgewest Haaglanden.

De handreiking bestaat uit twee delen:

1. ruimtelijke ordeningsprincipes, gemaakt door SmartCityStudio
2. psychologische beleving, gemaakt door Eyckveld

Aan deze handreiking werkten mee:

SmartCityStudio

Rogier van den Berg

Heidi Klein

Eyckveld
Wouter Tooren
Henk Jelle Zandbergen
roos Offinga
Ciro Römer

Stadsgewest Haaglanden

Barend Jansen

© januari 2015

